© .shock - AdobeStock

Boordtabel van de kmo's en zelfstandige ondernemers 2017

economie
FOD Economie, K.M.O., Middenstand en Energie

.be

economie
FOD Economie, K.M.O., Middenstand en Energie

De FOD Economie, K.M.O., Middenstand en Energie heeft als missie om de omstandigheden te creëren voor de competitieve, duurzame en evenwichtige werking van de goederen- en dienstenmarkt in België. Aansluitend hierop heeft de Algemene Directie K.M.O.-beleid de tweede editie van haar "Boordtabel van de kmo's en zelfstandige ondernemers" gepubliceerd. De voornaamste doelstelling is het schetsen van een stand van zaken van de wereld van de kmo's en de zelfstandige ondernemers, twee belangrijke economische actoren in België, en dit aan de hand van een reeks van kernindicatoren.

Federale Overheidsdienst Economie, K.M.O., Middenstand en Energie
Vooruitgangstraat 50
1210 Brussel
Ondernemingsnr.: 0314.595.348
http://economie.fgov.be

tel. 0800 120 33

facebook.com/FODEconomie

@FODEconomie

youtube.com/user/FODEconomie

linkedin.com/company/fod-economie

Verantwoordelijke uitgever: Jean-Marc Delporte
Voorzitter van het Directiecomité
Vooruitgangstraat 50
1210 Brussel

Wettelijk depot: D/2017/2295/31

244-17

"De voorwaarden scheppen voor een competitieve, duurzame en evenwichtige werking van de goederen- en dienstenmarkt in België."

Inhoud

Executive summary **5**

Inleiding 5

Kmo-demografie 6

Demografie van de zelfstandige ondernemers 7

Vrouwelijk ondernemerschap 7

Internationalisering 8

1. Inleiding **9**

1.1. Begripsbepaling 10

Kmo's 10

Zelfstandige ondernemers 12

1.2. Statistische bronnen 12

Algemene Directie Statistiek - Statistics Belgium van de FOD Economie 12

Rijksdienst voor Sociale Zekerheid 13

Centrale voor kredieten aan ondernemingen 14

SBA factsheet - Eurostat 14

Demografie van de ondernemingen – Eurostat 15

Rijksinstituut voor de Sociale Verzekeringen der Zelfstandigen 15

FOD Sociale Zekerheid 16

Europese Enquête naar de arbeidskrachten 16

Nationale Bank van België 16

Comext - Eurostat 17

2. Kmo-demografie **18**

2.1. Profiel van de kmo's 18

2.2. Oprichtingen, stopzettingen en faillissementen 24

Oprichtingen 24

Stopzettingen 27

Faillissementen 28

2.3. Tewerkstelling 30
2.4. Vraag en aanbod van bankleningen 33
2.5. Internationale vergelijking 38
3. Demografie van de zelfstandige ondernemers 43
3.1. Profiel 43
Wettelijke erkenning als ambachtsman 48
Inschrijving in het register van de ambachtslieden 49
3.2. Oprichtingen en stopzettingen 51
Oprichtingen 51
Stopzettingen 52
3.3. Sociale bijdragen 53
3.4. Internationale vergelijking 54
4. Vrouwelijk ondernemerschap 57
4.1. Tewerkstellingsgraad 57
4.2. Het statuut van zelfstandige 58
Oprichtingen en stopzettingen 61
4.3. Vrije beroepen 64
4.4. Internationale vergelijking 67
5. Internationalisering 68
5.1. Profiel van de exporterende kmo's 68
5.2. Prestaties van de kmo's ten opzichte van de grote ondernemingen 69
5.3. Internationale vergelijking 70
Samenvattende tabellen 73
Belangrijkste bronnen 75
Lijst van grafieken 76
Lijst van tabellen 77

Executive summary

De tweede editie van de Boordtabel van de kmo's en zelfstandige ondernemers meet de ontwikkeling van deze belangrijke economische spelers vanaf 2009, en vooral tussen 2015 en 2016. Vijf hoofdstukken belichten de verschillende indicatoren die wijzen op veranderingen in het Belgische ondernemingslandschap.

De bevindingen in dit tweede nummer laten doorgaans geen twijfel bestaan over het feit dat de meeste indicatoren op groen staan in 2016. Dit geldt zowel voor de indicatoren die de demografie van de kmo's weerspiegelen als voor die welke de demografie van de zelfstandigen en het vrouwelijke ondernemerschap belichten. Er is reden tot optimisme voor de Belgische ondernemingsdynamiek. Enkel het aantal zelfstandigen en helpers die hun activiteiten stopzetten, volgen deze tendens niet.

Inleiding

De boordtabel maakt bij voorkeur gebruik van officiële **informatiebronnen** om haar bevindingen te staven met betrouwbare en geactualiseerde statistieken. Het eerste hoofdstuk beschrijft de methodologie en de gegevens die deze bronnen aanbieden.

In België bestaat er, zoals in de Europese Unie, geen eenduidige definitie voor "kleine en middelgrote ondernemingen" (**kmo's**). De criteria en drempels die toelaten deze ondernemingen te identificeren, variëren al naargelang de bronnen. Dit rapport geeft daarom vóór elke analyse aan welke definitie precies in aanmerking wordt genomen. Het Kmo-observatorium van de FOD Economie hanteert het vaakst het criterium van het personeelsbestand om een kmo te definiëren. Hoewel ook andere elementen relevant zijn, noopt de beschikbaarheid van gegevens vaak tot het gebruik van enkel dat criterium.

Elke persoon die, in België, een beroepsactiviteit uitoefent zonder daarbij gebonden te zijn door een arbeidsovereenkomst of statuut, wordt beschouwd als "**zelfstandige**". Aangezien de Europese Unie in haar statistieken een andere definitie van "zelfstandige" hanteert, zal telkens de definitie herhaald worden die in deze boordtabel wordt gebruikt.

Kmo-demografie

In 2016 waren 99,26 % van de btw-plichtige ondernemingen **kmo's**. Hun aantal steeg met 4,18 % ten opzichte van het voorgaande jaar en kwam aldus uit op 899.223 eenheden, wat de grootste toename is sinds 2009. Dit betekent dat er 79 kmo's per 1.000 inwoners zijn. 97 % daarvan zijn micro-ondernemingen die 0 tot 9 werknemers in dienst hebben. Hoewel de meeste kmo's geen werknemers in dienst hebben (718.026), zijn het vooral de ondernemingen met 1 tot 4 werknemers die erop vooruitgingen in 2016 (+4,74 %). Onze kmo's zijn vooral actief in de sectoren "groot- en detailhandel, reparatie van auto's en motorfietsen", "gespecialiseerde wetenschappelijke en technische activiteiten" en "bouwnijverheid". Tot slot koos 46,57 % van de kmo's sinds 2009 voor de rechtsvorm "natuurlijke persoon".

In 2016 werden 91.375 kmo's **opgericht**. Dit betekent een toename met 13,81 % ten opzichte van 2015. Daarnaast waren er 55.202 **schrappingen** van btw-plichtige kmo's. Dat zijn er 8,16 % minder dan het voorgaande jaar. Dit brengt de turbulentiegraad van de kmo's op 16,30 %. Tot slot blijft de dalende trend in het aantal **faillissementen** zich doorzetten: in 2016 legden 9.134 ondernemingen de boeken neer. De drie zwaarst getroffen sectoren waren de "groot- en detailhandel; reparatie van auto's en motorfietsen", de horeca en de bouwsector.

De **tewerkstellingsgroei** bij de kmo's werd hervat. In het laatste kwartaal van 2016 waren zij goed voor 38 % van de werknemers in de privésector. Bij de micro-ondernemingen deden vooral de activiteiten met 1 tot 4 werknemers het bijzonder goed, met een toename van 2,35 % van het aantal werknemers en een toename van 3,70 % van het werkvolume uitgedrukt in voltijdsequivalenten.

De leningen toegekend door **kredietinstellingen** aan kmo's gingen vooral naar kleine ondernemingen, die eind maart 2017 voor 65,9 miljard euro aan toegekende kredieten en 54,7 miljard euro aan gebruikte kredieten voor hun rekening namen. Op het einde van het eerste kwartaal van 2017 waren 72,14 % van de kredietgebruikers kmo's.

De **vergelijking met andere landen** leert ons dat Frankrijk en Nederland in 2015, net als België, landen van micro-ondernemingen zijn. In Duitsland namen deze ondernemingen een kleiner aandeel voor hun rekening. De turbulentiegraad van de micro-ondernemingen in België was matig ten opzichte van onze buurlanden. Ons land stond tot slot op de tweede plaats in de rangschikking wat betreft de groei van de kleine ondernemingen.

"De voorwaarden scheppen voor een competitieve, duurzame en evenwichtige werking van de goederen- en dienstenmarkt in België."

Demografie van de zelfstandige ondernemers

In 2016 werden 1.058.522 **zelfstandigen en helpers** geregistreerd. Hun aantal steeg dus met 2,23 % ten opzichte van 2015. Dit komt overeen met 93 ondernemers voor 1.000 inwoners. De meesten onder hen oefenen hun activiteit in hoofdberoep uit (67,49 %), maar het is de groep van de ondernemers die actief zijn na de pensioenleeftijd die de sterkste groei kende sinds 2009. Van alle ondernemers die de aard van hun activiteit wijzigden in 2016 ging de meerderheid over van bijberoep naar hoofdberoep (11.658). De drie belangrijkste sectoren waarin ondernemers en helpers actief waren in 2016, zijn de handel (329.048), de vrije beroepen (314.374) en de nijverheid (234.234). Het aantal personen actief in de landbouwsector nam met 5,28 % toe in 2016. Hoewel de groep zelfstandigen en helpers "ouder dan 55 jaar" de sterkste groei liet optekenen in 2016 (4,49 %), blijft de grootste groep toch die van de 35 tot 55-jarigen (51,80 %). Tot slot belicht dat hoofdstuk ook het profiel van de 732 ambachtslieden die wettelijk erkend zijn sinds 1 juni 2016.

Het aantal **nieuwe** zelfstandigen en helpers kwam uit op 109.195 in 2016 (+5,81 % ten opzichte van 2015). Zes van de tien ondernemers startten hun activiteit in hoofdberoep. Daartegenover **stopten** 55.671 zelfstandigen of helpers hun activiteit in 2016 (+14,17 %).

Het aantal aanvragen voor vrijstelling van **sociale bijdragen** door zelfstandigen daalde met 12,25 % in 2016 (14.548). De neerwaartse tendens, die sinds 2014 merkbaar is, blijkt zich aldus verder te zetten. In 2016 werd voor 4,234 miljard euro aan bijdragen geïnd.

Op **internationaal niveau** steeg het aantal zelfstandigen in hoofdberoep sinds 2009 sterker in Nederland (22,59 %) en in Frankrijk (14,33 %) dan in België (7,42 %). Alleen Duitsland doet het slechter, met een daling van 2,54 %. Tot slot is de dichtheid van het aantal zelfstandigen in hoofdberoep duidelijk hoger in Nederland dan in de drie overige landen.

Vrouwelijk ondernemerschap

In 2016 was 34,67 % van de **zelfstandigen of helpers** een vrouw (366.958). Het stijgingspercentage van het aantal zelfstandige vrouwen is in de laatste jaren groter dan dat van de mannen. Het gaat hier over een inhaalbeweging. Het aantal helpers bij de vrouwen daalde evenwel sinds 2009. In 2016 waren er nog maar 35.973 vrouwelijke helpers. Vrouwelijke ondernemers in hoofdberoep zijn nog steeds het talrijkst, maar het is het aandeel van de vrouwen "in bijberoep" dat het sterkst toenam in 2016. In tegenstelling tot hun mannelijke tegenhangers, waren de vrouwelijke zelfstandigen en helpers vooral actief in de vrije beroepen (38,03 % van de vrouwen), vervolgens in de handel (31,62 %) en tot slot in de dienstensector (11,90 %).

Het aantal vrouwen dat een activiteit **opstartte** of **stopzette** volgde dezelfde trend als bij de mannen. De verhouding tussen het aantal personen met een zelfstandigen- of helpersstatuut en de actieve beroepsbevolking is evenwel kleiner bij de vrouwen. Het vrouwelijke ondernemerschap heeft dus nog een groeimarge.

Voor vier van de zeven **vrije beroepsorganisaties** komt het aandeel vrouwen in bestuursorganen relatief overeen met hun aandeel onder leden en stagiairs. Bij drie instellingen is het verschil veel groter.

Tot slot blijkt uit de vergelijking met de **buitenlandse cijfers** dat het aantal zelfstandige vrouwen in hoofdberoep sinds 2009 sterker toenam in Frankrijk en Nederland dan in België. Duitsland kende de laagste groei.

Internationalisering

In 2014 **exporteerden 43.660 kmo's goederen** met een totale waarde van meer dan 108 miljard euro. 69,2 % daarvan waren micro-ondernemingen, 24,7 % kleine ondernemingen en 6,1 % middelgrote ondernemingen. De sector "groot- en detailhandel; reparatie van auto's en motorfietsen" telde het grootste aantal exporterende kmo's in 2014. Tot slot was de goederenexport van onze kmo's vooral bestemd voor landen binnen de Europese Unie.

Op **internationaal niveau** daalde het aantal kmo's in de goederenexport in 2013 in België en in Duitsland, in tegenstelling tot Frankrijk en Nederland, waar de uitvoer steeg. In waarde nam de export echter toe in Nederland (9 %), Frankrijk (2,6 %) en België (0,5 %). In waarde bleef het aandeel van deze export van micro-ondernemingen groter in Frankrijk (44,4 %) dan in de overige drie landen. De exportprestaties van de Belgische kmo's waren evenwel beter dan die van onze drie belangrijkste handelspartners. In 2013 bedroeg de export in waarde van onze kmo's gemiddeld 2.391.200 euro. Tot slot vertegenwoordigde de handelssector alleen al respectievelijk 44,2 % en 47,9 % van de export in waarde vanuit België en Nederland. In Frankrijk en Duitsland leverde de nijverheidssector de grootste bijdrage.

1. Inleiding

Deze boordtabel heeft twee doelstellingen. Zij schetst eerst en vooral een stand van zaken van de ontwikkeling van het ondernemerschap in België, aan de hand van indicatoren van de economische wereld van de kmo's en de zelfstandige ondernemers. Daarnaast vormt zij een referentiekader voor beleidsbeslissingen.

Dit jaarverslag onderzoekt de veranderingen bij kmo's en zelfstandige ondernemers door de jaren heen en licht telkens nieuwe thema's toe. In 2016[1] werd voor het eerst de demografie van de kmo's, de zelfstandige ondernemers, het vrouwelijke ondernemerschap en de internationalisering van de kmo's belicht. In deze tweede publicatie wordt dit werk verdergezet en uitgebreid. Er komen ook nieuwe thema's aan bod, zoals het ambachtelijk ondernemerschap.

De Boordtabel 2017 omvat vijf hoofdstukken. Het eerste hoofdstuk definieert de begrippen en stelt de verschillende informatiebronnen voor. In het tweede en derde hoofdstuk komt de demografie van de kmo's en de zelfstandige ondernemers aan bod. Het vierde hoofdstuk buigt zich vervolgens over het vrouwelijke ondernemerschap. Het vijfde en laatste hoofdstuk, tot slot, evalueert de internationalisering van onze kmo's.

1 Boordtabel van de kmo's en zelfstandige ondernemers (2016).

1.1. Begripsbepaling

Kmo's

In België bestaat er, zoals in de Europese Unie, geen eenduidige definitie voor "kleine en middelgrote ondernemingen" (kmo's). De **Europese Commissie** heeft evenwel een Europese definitie voor kmo's voorgesteld om ervoor te zorgen dat zij kunnen genieten van de steunmaatregelen die voor hen bedoeld zijn. Naast de toegang tot steunmaatregelen gaat deze definitie uit van drie basiscriteria:

- het aantal werknemers,
- de jaaromzet (exclusief btw), of
- het jaarlijkse balanstotaal.

Volgens de Europese Commissie zijn kmo's ondernemingen die

- minder dan 250 personen tewerkstellen en
- ofwel een jaaromzet hebben die niet groter is dan 50 miljoen euro,
- ofwel een balanstotaal van niet meer dan 43 miljoen euro.

Volgens verschillende drempels kunnen drie categorieën kmo's onderscheiden worden: micro-ondernemingen, kleine ondernemingen en middelgrote ondernemingen (tabel 1).

Tabel 1. Definitie van kmo's volgens de Europese Commissie

Categorie	Personeelsaantal	Omzet		Balanstotaal
Micro-onderneming	< 10	≤ 2 miljoen euro	OF	≤ 2 miljoen euro
Kleine onderneming	< 50	≤ 10 miljoen euro		≤ 10 miljoen euro
Middelgrote onderneming	< 250	≤ 50 miljoen euro		≤ 43 miljoen euro

Aangezien de omzetgegevens of het balanstotaal niet altijd beschikbaar zijn, **hanteert het Kmo-observatorium** van de FOD Economie veelal het criterium van het aantal werknemers om een kmo te definiëren. De structurele statistieken van Eurostat gebruiken ook enkel het aantal werknemers om de grootte van een onderneming te bepalen. Ook de Rijksdienst voor Sociale Zekerheid (RSZ) is tot dezelfde conclusie gekomen: net zoals de Europese Unie, beschouwt de RSZ dat een kmo aan verschillende voorwaarden moet voldoen in termen van tewerkstelling en omzet. Maar omdat hij enkel over informatie over de tewerkstelling beschikt, houdt hij enkel rekening met dit criterium om kmo's te identificeren.

"De voorwaarden scheppen voor een competitieve, duurzame en evenwichtige werking van de goederen- en dienstenmarkt in België."

In 2016 stelde 99,8 % van onze bedrijven minder dan 250 werknemers tewerk. Om de nadruk op de kleinere structuren te leggen, legt het Kmo-observatorium de grens vast op maximum 50 werknemers. Op basis daarvan worden twee categorieën van kmo's onderscheiden:

Tabel 2. Definitie van kmo's volgens het Kmo-observatorium

Categorie	Personeelsbestand
Micro-onderneming	0 - 9
Kleine onderneming	10 - 49

De **Centrale voor kredieten aan ondernemingen (CKO)** van de Nationale Bank van België publiceert statistieken over kredieten voor professionele doeleinden. Kredieten aan niet-financiële vennootschappen worden ingedeeld in drie categorieën op basis van de laatste neerlegging van de jaarrekeningen:

- kleine ondernemingen: ondernemingen die een jaarrekening volgens het verkorte schema neerleggen,
- middelgrote ondernemingen: ondernemingen die een jaarrekening volgens het volledige schema neerleggen maar met een jaaromzet van niet meer dan 45.000.000 euro per jaar in twee opeenvolgende boekjaren,
- grote ondernemingen: ondernemingen die een jaarrekening volgens het volledige schema neerleggen en die een jaaromzet hebben die groter is dan 45.000.000 euro per jaar in twee opeenvolgende boekjaren.

In het kader van deze boordtabel kunnen op basis hiervan twee categorieën worden geanalyseerd: de kleine ondernemingen en de middelgrote ondernemingen (tabel 3).

Tabel 3. Definitie van kleine en middelgrote ondernemingen volgens de CKO

Categorie	Laatste jaarrekening	Omzet in twee opeenvolgende boekjaren
Kleine onderneming	Verkort schema	-
Middelgrote onderneming	Volledig schema	< 45.000.000 euro per jaar

Als gevolg van de verschillende criteria en drempels die gehanteerd worden om het concept "kmo" te omschrijven, is het niet mogelijk om één enkele definitie te gebruiken in dit rapport. Daarom zal er voor elke analyse worden verduidelijkt welke definitie precies wordt gebruikt.

Zelfstandige ondernemers

De zelfstandige ondernemer is een man of een vrouw die zijn/haar zelfstandige activiteit uitoefent in de juridische vorm van een individuele onderneming (zelfstandige natuurlijke persoon) of een vennootschap (rechtspersoon).

Elke natuurlijke persoon die, in België, een beroepsactiviteit uitoefent zonder daarbij gebonden te zijn door een arbeidsovereenkomst of statuut, wordt beschouwd als "zelfstandige". Hij/zij oefent zijn/haar werk uit zonder enige relatie van ondergeschiktheid. De zelfstandige geniet een eigen sociaal statuut en een specifieke socialezekerheidsregeling. Het **Rijksinstituut voor de Sociale Verzekeringen der Zelfstandigen** (RSVZ) beheert de sociale zekerheid van de zelfstandige ondernemers en publiceert daarover statistieken.

Volgens de Europese Enquête naar de arbeidskrachten (EAK-EU) van **Eurostat**, is een zelfstandige ofwel enige eigenaar ofwel mede-eigenaar van een onderneming zonder rechtspersoonlijkheid (die geen rechtspersoon is) waarin hij werkt. Behalve indien hij ook een andere betaalde beroepsactiviteit uitoefent die zijn hoofdberoep is (hij wordt dan beschouwd als een werknemer).

De in aanmerking genomen definitie zal telkens in het begin van elke analyse van deze boordtabel worden verduidelijkt.

1.2. Statistische bronnen

De gegevens die in deze boordtabel worden geanalyseerd, zijn vooral afkomstig van overheidsinstellingen en worden desgevallend aangevuld met andere informatiebronnen.

Algemene Directie Statistiek - Statistics Belgium van de FOD Economie

De Algemene Directie Statistiek publiceert onder andere data over **btw-plichtigen**. De gegevensbron is de Kruispuntbank van Ondernemingen en de populatie bestaat uit de btw-plichtigen ingeschreven in het btw-register. Activiteiten vrijgesteld van btw komen dan ook niet voor in deze databank. Dat zijn onder andere bepaalde activiteiten van sociale, culturele of medische aard (artsen of verpleegkundigen) of sommige financiële activiteiten. Ook buitenlandse ondernemingen moeten zich kenbaar maken als zij in België handelingen uitvoeren bedoeld door het Btw-Wetboek. Zij zijn aldus opgenomen in deze databank.

De **sectoren** worden opgesplitst volgens de NACE-BEL 2008 nomenclatuur, de Belgische versie van de Statistische indeling van economische activiteiten in de Europese Gemeenschap.

"De voorwaarden scheppen voor een competitieve, duurzame en evenwichtige werking van de goederen- en dienstenmarkt in België."

De verdeling per **gewest** wordt bepaald op basis van de locatie van de maatschappelijke zetel van de onderneming met rechtspersoonlijkheid of het domicilie van de natuurlijke persoon. Deze geografische ligging stemt niet altijd overeen met de plaats van de economische activiteit.

De **grootte** van de ondernemingen wordt gedefinieerd op basis van het aantal werknemers die ingeschreven zijn bij de RSZ. Op basis van de verschillende drempels kunnen de micro-ondernemingen onderscheiden worden van de kleine ondernemingen zoals gedefinieerd door het Kmo-observatorium.

Het aantal **oprichtingen** komt overeen met het aantal primo btw-plichtigen en de herregistraties. De eerste categorie behelst de btw-plichtigen die voor het eerst onderworpen worden aan btw. De herregistraties zijn opnieuw btw-plichtig nadat ze dit statuut minstens één keer verloren.

De **stopzettingen** betekenen het einde van de btw-plicht, wat niet noodzakelijk een stopzetting van de activiteit of een faillissement inhoudt.

Tot slot komen de gegevens over de **faillissementen** vooral uit het Belgische ondernemingsregister en worden ze aangevuld door verklaringen van de rechtbanken van koophandel.

Rijksdienst voor Sociale Zekerheid

Aan de hand van de statistieken die gegenereerd worden door de Rijksdienst voor Sociale Zekerheid (RSZ) kan het tewerkstellingsverloop in de Belgische privésector gevolgd worden. De RSZ kent alle werkgevers uit de privésector maar heeft geen gegevens over zelfstandigen of ondernemingen die geen werknemers in dienst hebben, maar die toch een kmo zijn.

De statistieken van de **tewerkgestelde werknemers** nemen op de laatste dag van het kwartaal, zowel de aanwezige werknemers op als de werknemers waarvan de arbeidsovereenkomst geschorst maar niet beëindigd is (ziekte, zwangerschapsverlof, verlof, ...).

Het **arbeidsvolume uitgedrukt in voltijdsequivalenten** steunt op alle bezoldigde arbeidsprestaties aangegeven voor het volledige kwartaal. Er wordt dus rekening gehouden met alle bezoldigde arbeidsprestaties van een werknemer wanneer die gedurende een kwartaal bij verschillende werkgevers in dienst was, onder verschillende hoedanigheden en/of verschillende arbeidsregimes.

De **ondernemingsgrootte** van de werkgever is afhankelijk van het totale aantal arbeidsplaatsen. De RSZ onderscheidt verschillende categorieën van werkgevers op basis van hun grootte. Dit laat toe om te komen tot de categorieën van micro-ondernemingen en kleine ondernemingen die doorgaans gehanteerd worden door het Kmo-observatorium.

De opsplitsing volgens **sectorgroep** gebeurt volgens het paritair comité dat door de werkgever wordt vermeld. Een werkgever valt theoretisch slechts onder één paritair comité, dat bepaald wordt in functie van zijn hoofdactiviteit.

Centrale voor kredieten aan ondernemingen

De Centrale voor kredieten aan ondernemingen (CKO) registreert de informatie die financiële instellingen haar verstrekken over beroepskredieten die zij heeft toegekend aan ingezetene en niet-ingezetene rechtspersonen en natuurlijke personen.

Het totale kredietbedrag wordt bepaald door rekening te houden met alle niet-financiële vennootschappen die nog actief zijn op de datum waarop de statistieken betrekking hebben. De gegevens uitgesplitst per **ondernemingsgrootte** houden enkel rekening met de niet-financiële vennootschappen die hun jaarrekeningen ten minste één keer in de laatste 60 maanden bij de Balanscentrale hebben neergelegd, d.w.z. ondernemingen waarvan de grootte kan worden geïdentificeerd aan de hand van variabelen. De som van de kredieten opgesplitst per ondernemingsgrootte verschilt dus van het totale kredietbedrag.

Het toegekende kredietbedrag (**toestemming**) is het maximumbedrag dat de begunstigde kan opnemen op een kredietlijn, terwijl het gebruikte kredietbedrag (**gebruik**) het bedrag is dat hij werkelijk gebruikt. Op basis van de ratio tussen de gebruikte bedragen en de toegekende bedragen kan de gebruiksgraad van de kredietlijnen door de ondernemingen worden beoordeeld en dus ook de marge waarover zij nog beschikken.

SBA factsheet - Eurostat

De Europese Commissie analyseert elk jaar de situatie van de kmo's in de 28 lidstaten van de Europese Unie en sommige andere landen op basis van de SBA-factsheets. Deze technische fiches meten de vooruitgang van de "Small Business Act"[2] (SBA) en stellen de recente veranderingen en nationale beleidslijnen voor die invloed hebben op de kmo's.

De gegevens van de "SBA-factsheet 2016" bestaan uit **schattingen** voor het jaar 2015. Ze steunen op de gegevens van de periode 2008-2013 van de databank van de structurele ondernemingsstatistieken (Eurostat).

Die gegevens hebben betrekking op de "niet-financiële handelseconomie" die de industrie, de bouwsector, de handel en de diensten omvat (NACE 2008 secties B tot J, L,

2 De Small Business Act for Europe (SBA) is een beleidsinitiatief van de EU ter ondersteuning van kleine en middelgrote ondernemingen. De SBA bestaat uit een reeks beleidsmaatregelen georganiseerd rond tien principes, variërend van ondernemerschap tot internationalisering.

M en N). Ze houden geen rekening met de ondernemingen uit de **sectoren** landbouw, bosbouw en visserij en de diensten die normaal gezien geen deel uitmaken van de handelseconomie, zoals onderwijs en gezondheidszorg.

De **grootte** van een onderneming wordt enkel bepaald door het aantal werknemers en de categorieën zijn dezelfde als deze die het Kmo-observatorium hanteert. Er wordt geen rekening gehouden met de omzet en het balanstotaal, die gebruikt worden in de officiële Europese definitie van kmo's.

De statistieken van Eurostat hebben het voordeel dat ze geharmoniseerd zijn voor de verschillende landen. Men kan ze dus ook vergelijken. Het nadeel is echter dat deze gegevens in sommige landen verschillen van de gegevens die de nationale overheden zelf publiceren.

Demografie van de ondernemingen – Eurostat

Met de Eurostat databank "demografie van de ondernemingen" kunnen de ondernemingen worden ingedeeld volgens **grootte**. Deze databank maakt een onderscheid tussen ondernemingen zonder werknemers en ondernemingen met 1 tot 4; 5 tot 9; of meer dan 10 werknemers. Enkel de categorie van micro-ondernemingen die door het Kmo-observatorium wordt geanalyseerd, kan worden bestudeerd.

De gedekte economische **activiteiten** zijn NACE 2008 secties B tot N (exclusief beheersactiviteiten van holdingbedrijven) en secties P tot S. Zo zijn de activiteiten die verband houden met de industrie, de bouwnijverheid en de handel- en distributiediensten gedekt, maar niet de activiteiten die verband houden met landbouw en openbaar bestuur, de activiteiten van huishoudens als werkgevers van huishoudelijk personeel, de productie van goederen en diensten door huishoudens voor eigen gebruik en de extraterritoriale activiteiten.

Rijksinstituut voor de Sociale Verzekeringen der Zelfstandigen

Het Rijksinstituut voor de Sociale Verzekeringen der Zelfstandigen (RSVZ) beheert de sociale zekerheid van de zelfstandige ondernemers. Het beschikt over twee verschillende databanken: één met **verzekeringsplichtigen** (natuurlijke personen) en één met aangesloten vennootschappen (rechtspersonen). De gegevens in de boordtabel zijn afkomstig van de eerste databank: het zijn de statistieken van personen die onder het sociale statuut van zelfstandige vallen (bestuurders van vennootschappen zijn inbegrepen in deze gegevens).

Het aantal verzekeringsplichtigen komt overeen met de natuurlijke personen die onder het sociale statuut van zelfstandige vallen door de uitoefening van een beroepsactiviteit als zelfstandige of als helper (**hoedanigheid**).

Beide groepen worden onderverdeeld volgens het feit of zij hun beroep uitoefenen als hoofdberoep, bijberoep of na de pensioenleeftijd (**aard van bezigheid**). Als de zelfstandige activiteit de enige bron van inkomsten is, wordt de werker beschouwd als een zelfstandige "in hoofdberoep". Zelfstandigen "in bijberoep" oefenen tegelijk en hoofdzakelijk nog een andere beroepsactiviteit uit. De helper is een natuurlijke persoon die de zelfstandige bijstaat of vervangt bij de uitoefening van zijn activiteit, zonder dat hij gebonden is door een arbeidsovereenkomst. Het betreft vaak, maar niet noodzakelijk, een familielid.

Deze gegevens kunnen gerangschikt worden per "**bedrijfstak**" die overeenstemt met de belangrijkste groepen van de beroepsnomenclatuur eigen aan het sociale statuut van de zelfstandigen. Deze beroepenclassificatie verschilt van de activiteitencodes NACE-BEL 2008, die vooral gebruikt worden door de Algemene Directie Statistiek - Statistics Belgium van de FOD Economie.

FOD Sociale Zekerheid

De Directie-generaal Zelfstandigen van de FOD Sociale Zekerheid is het expertisecentrum voor het sociaal statuut van de zelfstandigen in België. De FOD beheert de registers van de Commissie voor **vrijstelling** van bijdragen. Deze commissie kan zelfstandigen een tijdelijke vrijstelling van verplichte betaling van de sociale bijdragen toekennen indien zij in moeilijkheden verkeren.

De FOD Sociale Zekerheid beschikt ook over statistieken over het **bedrag van de sociale bijdragen**.

Europese Enquête naar de arbeidskrachten

De Europese Enquête naar de arbeidskrachten (EAK- EU) is een steekproefenquête bij huishoudens die kwartaalresultaten geeft van de arbeidsmarktparticipatie van personen van 15 jaar en ouder en van personen die niet meer actief zijn. De enquête wordt uitgevoerd in de 28 lidstaten van de Europese Unie en in sommige andere landen. In België worden deze gegevens verzameld en verwerkt door de Algemene Directie Statistiek - Statistics Belgium van de FOD Economie.

Nationale Bank van België

Op verzoek van het Kmo-observatorium heeft de Nationale Bank van België (NBB) data verzameld over de goederenexport van kmo's. Deze statistiek is volgens het communautaire concept gebaseerd op de intrastat- en extrastat-aangiften van de Nationale Bank van België en op het geautomatiseerde btw-informatie-uitwisselingssysteem

(VIES)[3]. Het aantal ondernemingen stemt overeen met het aantal verschillende btw-nummers. Alleen bedrijven met een btw-nummer die exportactiviteiten hebben uitgevoerd, zijn opgenomen in de populatie van de geanalyseerde bedrijven.

Een kmo wordt in het kader daarvan gedefinieerd op basis van haar **personeelsaantal**. Het betreft een onderneming die minder dan 250 werknemers in dienst heeft. De kmo's kunnen ingedeeld worden in drie subcategorieën: de micro-ondernemingen (0 tot 9 werknemers), de kleine ondernemingen (10 tot 49 werknemers) en de middelgrote ondernemingen (50 tot 249 werknemers).

De indeling volgens **bedrijfsactiviteit** volgt de NACE-BEL 2008 nomenclatuur.

Comext - Eurostat

Comext is de databank van Eurostat voor statistieken over de internationale goederenhandel. Comext verzamelt statistieken voor elke lidstaat van de EU, maar ook voor derde landen.

De **bedrijfsactiviteiten** zijn opgesplitst volgens de NACE 2008 nomenclatuur.

De **groottecategorieën** van de ondernemingen zijn dezelfde als deze die doorgaans gebruikt worden door het Kmo-observatorium: van 0 tot 9 werknemers en van 10 tot 49 werknemers.

3 Binnen de Europese eenheidsmarkt is het intracommunautaire goederenvervoer in de lidstaat van vertrek vrijgesteld van btw wanneer deze goederen worden afgeleverd aan een belastingplichtige in een andere lidstaat die btw betaalt. Bijgevolg moet elke belastingplichtige die dergelijke leveringen doet, snel en gemakkelijk kunnen controleren of zijn klanten in een andere lidstaat btw-plichtig zijn en in het bezit zijn van een geldig btw-identificatienummer. Het geautomatiseerde btw-informatie-uitwisselingssysteem werd in het leven geroepen om de gegevensstromen over de landsgrenzen heen te vast te leggen.

2. Kmo-demografie

In dit hoofdstuk wordt de levenscyclus van de kmo's belicht, vanaf hun oprichting tot hun stopzetting. Na het profiel van de actieve bedrijven te hebben toegelicht, richt de analyse zich op de oprichtingen, de stopzettingen en de faillissementen. Vervolgens wordt de tewerkstelling in de kmo's en hun financiering bestudeerd en wordt er tot slot een internationale vergelijking gemaakt.

2.1. Profiel van de kmo's

	Categorie	Personeelsbestand
Kmo	Micro-onderneming	0 - 9
	Kleine onderneming	10 - 49

Uit de gegevens van de Algemene Directie Statistiek - Statistics Belgium van de FOD Economie blijkt dat 905.903 ondernemingen btw-plichtig waren in België in 2016. De kaap van de 900.000 werd vorig jaar gerond.

899.223 van deze ondernemingen waren kmo's (grafiek 1). Hun aantal blijft stijgen sinds 2009 en piekte in 2016 op 99,26 % van het totaal aantal ondernemingen. Het aantal kmo's steeg met 4,18 % ten opzichte van het voorgaande jaar.

"De voorwaarden scheppen voor een competitieve, duurzame en evenwichtige werking van de goederen- en dienstenmarkt in België."

Grafiek 1. Aantal kmo's en jaarverschil

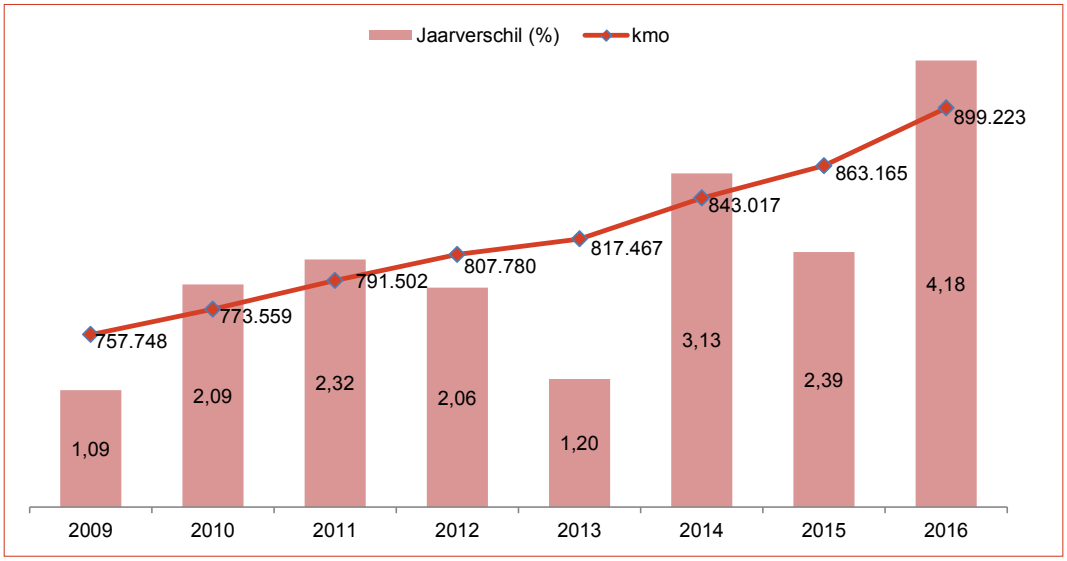

Bron: Algemene Directie Statistiek - Statistics Belgium; berekeningen van het Kmo-observatorium.

Het kmo-weefsel blijft zich verdichten: op 1 januari 2017 telde België 79 **btw-plichtige kmo's per 1.000 inwoners** tegenover 77 in 2016 (tabel 4). De opsplitsing per gewest toont dat het aantal kmo's per 1.000 inwoners van 2011 tot 2014 hoger was in het Vlaamse Gewest dan in de andere gewesten. Maar vanaf 2016 is het Brussels Hoofdstedelijk Gewest het gewest met de grootste kmo-dichtheid. Het Waalse Gewest blijft het gewest met de kleinste dichtheid.

Tabel 4. Dichtheid van het aantal kmo's

	01.01.10	01.01.11	01.01.12	01.01.13	01.01.14	01.01.15	01.01.16	01.01.17
Vlaamse Gewest	73	74	76	77	77	79	80	83
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	73	73	74	75	75	79	81	84
Waalse Gewest	60	60	61	62	62	63	64	66
België	70	71	72	73	73	75	77	79

Bron: Algemene Directie Statistiek - Statistics Belgium; berekeningen van het Kmo-observatorium.

Drie **sectoren** stonden duidelijk op de eerste plaats in de rangschikking in 2016, met een aandeel van 52,13 % van het totale aantal kmo's (grafiek 2):

- de sector "groot- en detailhandel; reparatie van auto's en motorfietsen" was goed voor 175.720 kmo's;
- 170.164 kmo's behoorden tot de sector "vrije beroepen en technische en wetenschappelijke activiteiten";
- 122.885 kmo's waren actief in de "bouwnijverheid".

Grafiek 2. Sectorale verdeling van de kmo's

In eenheden

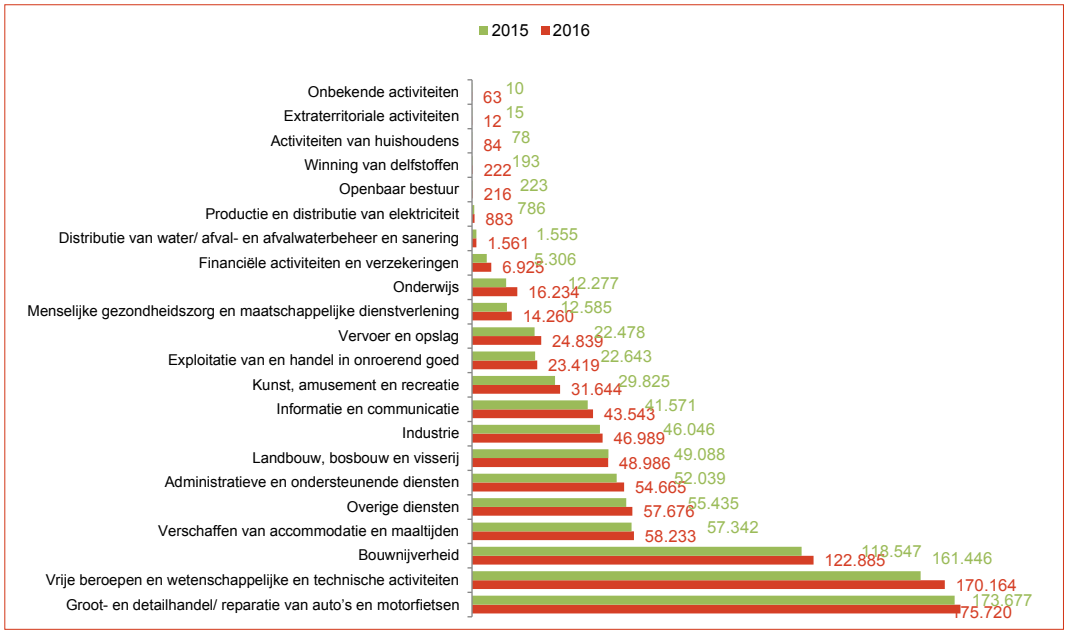

Bron: Algemene Directie Statistiek - Statistics Belgium; berekeningen van het Kmo-observatorium.

Verschillende **bedrijfstakken** hebben bijgedragen aan de toename met 4,18 % van het aantal kmo's in 2016. Twee sectoren droegen bijzonder toe aan de groei ten opzichte van het voorgaande jaar (grafiek 2):

- menselijke gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening (32,23 %),
- de financiële activiteiten en verzekeringen (30,51 %).

"De voorwaarden scheppen voor een competitieve, duurzame en evenwichtige werking van de goederen- en dienstenmarkt in België."

Twee sectoren daarentegen kenden een bijzonder negatieve groei:

- de winning van delfstoffen (-3,14 %),
- extraterritoriale activiteiten (-20 %).

Voor de **omzet** sprongen drie sectoren eruit in het eerste en tweede kwartaal van 2015, 2016 en 2017. De sectoren "groot- en detailhandel; reparatie van auto's en motorfietsen", "verwerkingsindustrie" en "productie en distributie van elektriciteit, gas, stoom en gekoelde lucht" hebben de grootste omzet gegenereerd. Het betreft hier niet de omzet die alle kmo's hebben gegenereerd, maar wel de omzet van alle btw-plichtige bedrijven, ongeacht de grootte.

Grafiek 3. Sectorale omzet van de ondernemingen

In duizend euro.

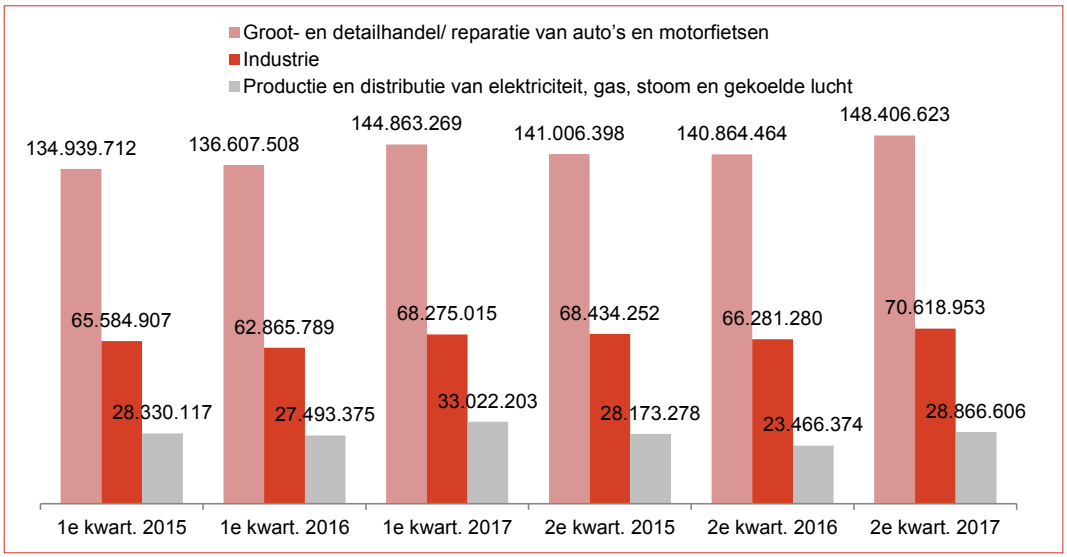

Bron: Algemene Directie Statistiek - Statistics Belgium; berekeningen van het Kmo-observatorium.

Opmerkelijk is dat de kmo's het vaakst de **rechtsvorm** van "natuurlijke persoon" kiezen (grafiek 4). Sinds 2009 opteert gemiddeld 46,57 % van de kmo's voor dit statuut. In 2016 daalde hun aandeel van 46,33 % naar 45,85 %. Hierop volgen de besloten vennootschap met beperkte aansprakelijkheid (bvba) en de naamloze vennootschap (nv) of commanditaire vennootschap op aandelen (cva), met respectievelijk 34,14 % en 8,76 % gemiddeld. In 2016 nam het aandeel van de bvba's toe (van 34,74 % in 2015 tot 35,05 %), terwijl dat van de nv's of cva's terugviel (7,67 % tot 7,34 % in 2016).

Grafiek 4. Verdeling van de kmo's volgens rechtsvorm

In % van het totaal

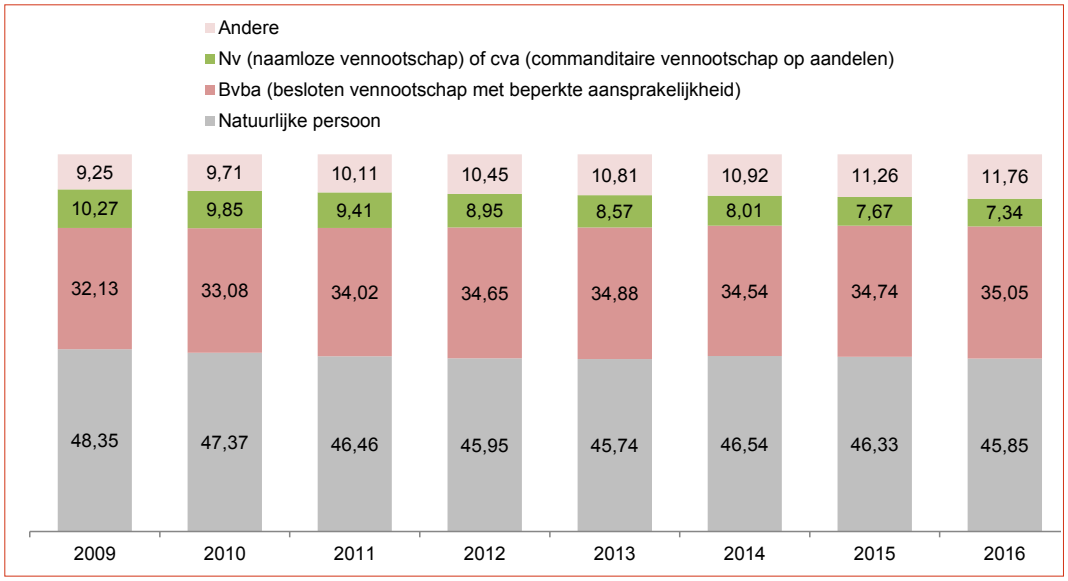

Bron: Algemene Directie Statistiek - Statistics Belgium; berekeningen van het Kmo-observatorium.

Hoewel het aandeel van de kmo's die als "natuurlijke personen" geregistreerd staan, terugviel in 2016, steeg hun aantal van 399.928 in 2015 tot 412.328 het jaar daarop (grafiek 5). Er werden 315.171 bvba's geregistreerd in 2016, t.o.v. 299.837 in 2015. Tot slot nam het aandeel van de nv's of cva's af in 2016, net als hun aantal, dat terugviel van 66.207 naar 65.959.

Grafiek 5. Aantal kmo's volgens rechtsvorm

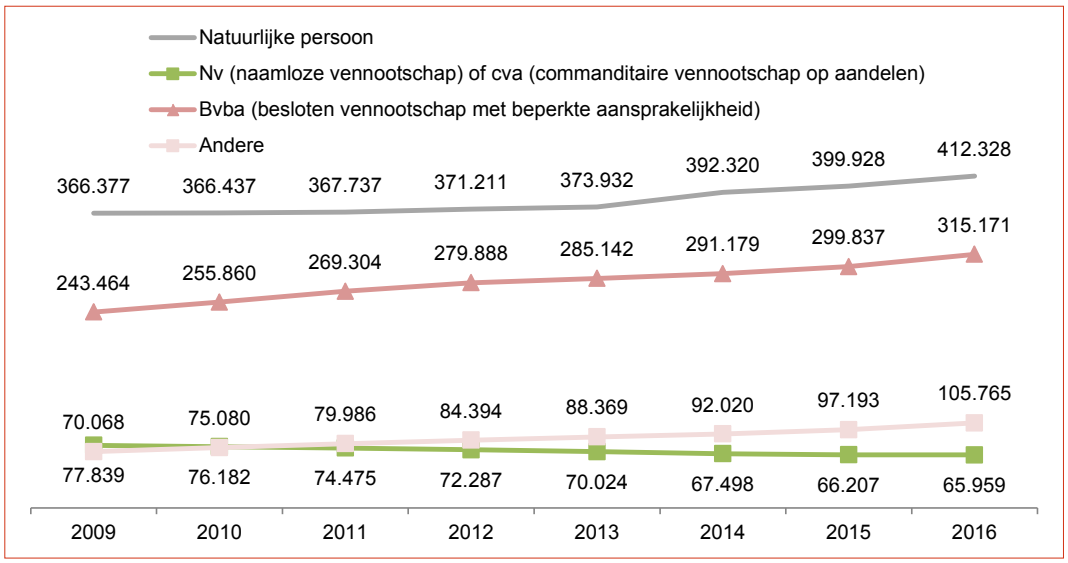

Bron: Algemene Directie Statistiek - Statistics Belgium; berekeningen van het Kmo-observatorium.

"De voorwaarden scheppen voor een competitieve, duurzame en evenwichtige werking van de goederen- en dienstenmarkt in België."

We merken op dat onze kmo's vooral **micro-ondernemingen zijn**, met 0 tot 9 werknemers. Zij vertegenwoordigden 96,57 % van de kmo's in 2009 (731.756 van de 757.748), 96,84 % in 2015 (835.870 van de 863.165) en 97,00 % in 2016 (872.255 van de 899.223).

Het aandeel van de ondernemingen zonder werknemers in de periode 2009-2016 steeg voortdurend (grafiek 6) om in 2016 uit te komen op 79,85 %, of vier op vijf kmo's. Het aandeel van de kmo's met 1 tot 4 werknemers daalde in de volledige periode, behalve in 2014 en 2016. Het aandeel van de ondernemingen met 5 tot 9 werknemers gaat sinds 2009 in dalende lijn.

De **kleine ondernemingen** met 10 tot 49 werknemers vertegenwoordigden 3 % van de kmo's in 2016 (26.968 van de 899.223) t.o.v. van 3,16 % het jaar voordien (27.295 van de 863.165). Hun aantal steeg met 3,76 % sinds 2009.

Grafiek 6. Verdeling van de kmo's volgens het aantal werknemers

In % van het totaal

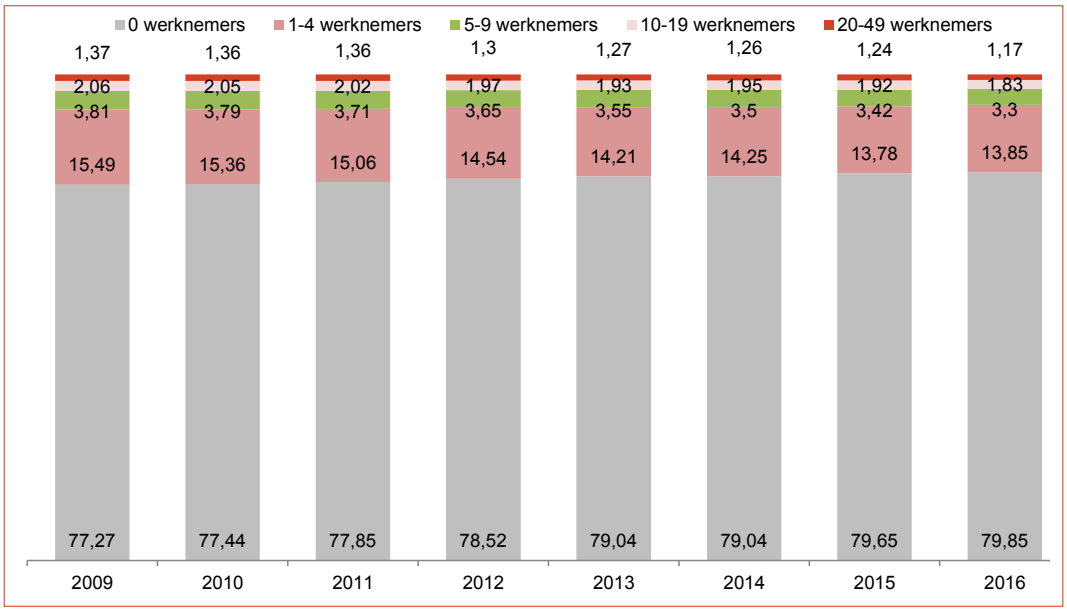

Bron: Algemene Directie Statistiek - Statistics Belgium; berekeningen van het Kmo-observatorium.

Bij de micro-ondernemingen hebben de kmo's met 1 tot 4 werknemers de grootste groei laten optekenen in 2016 (4,74 %), gevolgd door de ondernemingen zonder werknemers (4,44 %) en de ondernemingen met 5 tot 9 werknemers (0,69 %) (tabel 5). De micro-ondernemingen met 1 tot 4 werknemers en die zonder werknemers kenden een grotere groei dan alle kmo's samen (4,18 %).

In hetzelfde jaar nam het aantal kleine ondernemingen met 10 tot 19 werknemers lichtjes af (-0,74 %), evenals het aantal ondernemingen met 20 tot 49 werknemers(-1,90 %).

Tabel 5. Aantal kmo's en jaarverschil (%) volgens het aantal werknemers

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
0 werknemers	585.489	599.039	616.168	634.304	646.093	666.334	687.474	718.026
	1,62	2,31	2,86	2,94	1,86	3,13	3,17	4,44
1 tot 4	117.368	118.832	119.186	117.484	116.173	120.141	118.911	124.542
	-0,43	1,25	0,30	-1,43	-1,12	3,42	-1,02	4,74
5 tot 9	28.899	29.283	29.376	29.508	29.036	29.547	29.485	29.687
	-0,58	1,33	0,32	0,45	-1,60	1,76	-0,21	0,69
10 tot 19	15.580	15.869	16.014	15.946	15.792	16.409	16.555	16.432
	-1,24	1,85	0,91	-0,42	-0,97	3,91	0,89	-0,74
20 tot 49	10.412	10.536	10.758	10.538	10.373	10.586	10.740	10.536
	-2,38	1,19	2,11	-2,04	-1,57	2,05	1,45	-1,90

Bron: Algemene Directie Statistiek - Statistics Belgium; berekeningen van het Kmo-observatorium.

2.2. Oprichtingen, stopzettingen en faillissementen

	Categorie	Personeelsbestand
Kmo	Micro-onderneming	0 - 9
	Kleine onderneming	10 - 49

Oprichtingen

Volgens de Algemene Directie Statistiek - Statistics Belgium van de FOD Economie werden er 91.507 ondernemingen opgericht in 2016. 91.375 daarvan waren kmo's (99,86 % van het totaal aantal ondernemingen) (grafiek 7). Daarvan waren 90.785 micro-ondernemingen (99,21 % van de ondernemingen) en 590 kleine ondernemingen (0,64 % van het totaal). In 2015 werden er 80.285 kmo-oprichtingen geregistreerd. Het aantal registraties steeg dus met 13,81 % in 2016.

"De voorwaarden scheppen voor een competitieve, duurzame en evenwichtige werking van de goederen- en dienstenmarkt in België."

Grafiek 7. Aantal kmo-oprichtingen en jaarverschil

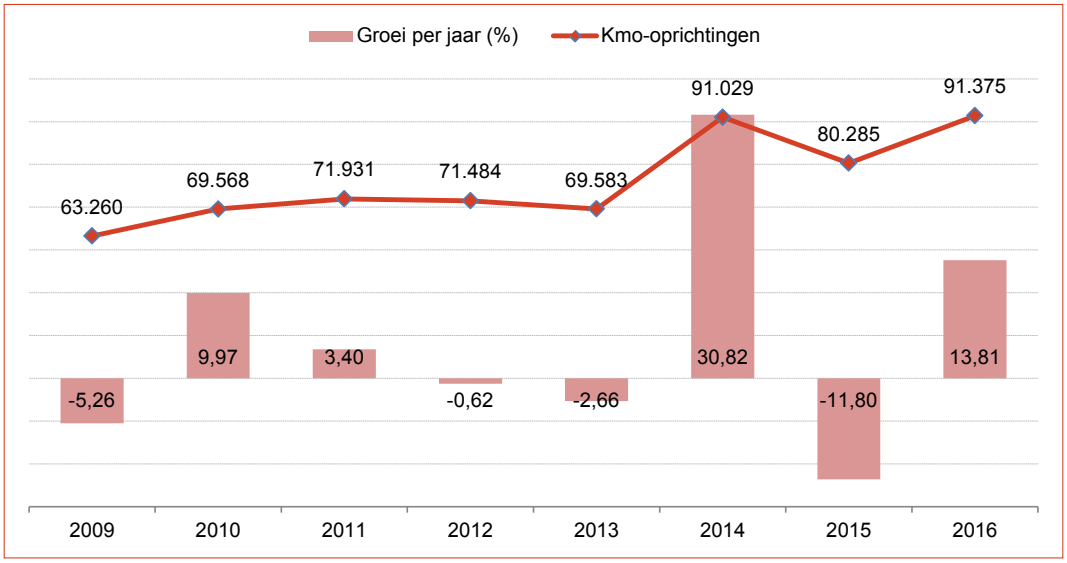

Bron: Algemene Directie Statistiek - Statistics Belgium; berekeningen van het Kmo-observatorium.

Het hoge aantal oprichtingen van kmo's in 2014 is toe te schrijven aan de zeer grote toename van het aantal advocaten die vanaf dat jaar btw-plichtig zijn. De advocaten zijn opgenomen in de subsector "rechtskundige dienstverlening". In 2014 werden er 16.254 kmo-oprichtingen geregistreerd, tegen 507 in 2013, wat op een vermenigvuldigingsfactor van 32 neerkomt. Als men de oprichtingen in deze subsector over de periode 2013-2015 niet meerekent, dan waren er slechts 74.775 oprichtingen in 2014 (of een toename van 8,25 % ten opzichte van 2013) en 78.311 in 2015 (of een toename van 4,73 % ten opzichte van 2014).

De stijging van het aantal kmo's in 2016 wordt gedeeltelijk verklaard door het feit dat rechtspersonen die handelen als bestuurder of vereffenaar btw-plichtig werden. In 2016 werden 3.724 kmo's opgericht in de subsectoren "agenten en makelaars in bankdiensten", "verzekeringsagenten en –makelaars", "huisartspraktijken" en "praktijken van specialisten". In 2015 werden 437 nieuwe kmo's geregistreerd voor deze activiteiten, dat zijn er acht keer minder dan in 2016. Wanneer we deze subsectoren niet meerekenen, steeg het aantal oprichtingen in 2016 tot 87.651 (een stijging van 9,77 % ten opzichte van 2015).

De oprichters van een kmo kiezen erg vaak voor de **rechtsvorm** "natuurlijke persoon" (grafiek 8). Sinds 2009 kiezen gemiddeld 55,17 % van de kmo's voor deze rechtsvorm. Van 2015 tot 2016 is hun aandeel evenwel gedaald van 57,48 % tot 52,90 %. Op de tweede plaats staat de besloten vennootschap met beperkte aansprakelijkheid (bvba), met een gemiddeld aandeel van 27,99 % van alle oprichtingen. In 2016 nam hun aandeel toe, namelijk van 25,15 % tot 28,34 %. Op de derde plaats staan de oprichtingen van vennootschappen onder firma (vof) en de gewone commanditaire vennootschappen (gcv), met een aandeel van gemiddeld 6,81 %. Ook zij zagen hun aandeel toenemen in 2016: van 7,56 % naar 7,74 %.

Grafiek 8. Verdeling van de kmo-oprichtingen volgens rechtsvorm (%)

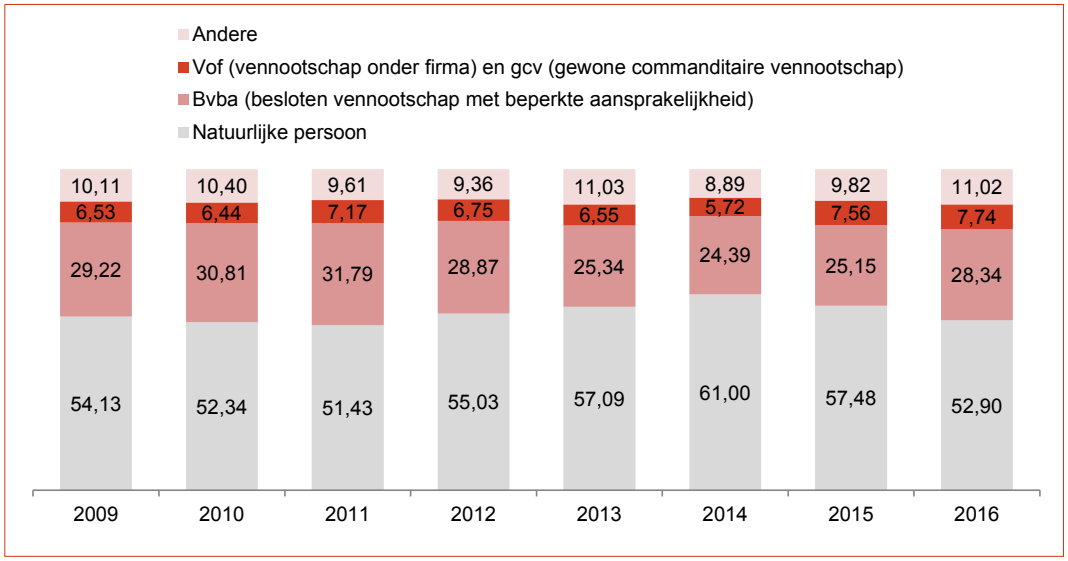

Bron: Algemene Directie Statistiek - Statistics Belgium; berekeningen van het Kmo-observatorium.

De **bruto kmo-oprichtingsgraad**, het aantal nieuwe ondernemingen tegenover het totale aantal btw-plichtige ondernemingen van hetzelfde jaar, bedroeg 10,16 % in 2016, tegenover 9,30 % in 2015 (tabel 6).

Tabel 6. Bruto kmo-oprichtingsgraad (%)

2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
8,35	8,99	9,09	8,85	8,51	10,80	9,30	10,16

Bron: Algemene Directie Statistiek - Statistics Belgium; berekeningen van het Kmo-observatorium.

"De voorwaarden scheppen voor een competitieve, duurzame en evenwichtige werking van de goederen- en dienstenmarkt in België."

Stopzettingen

In 2016 werden 55.266 stopzettingen geregistreerd. 99,88 % daarvan waren kmo's (55.202) (grafiek 9). In 2015 nam hun aantal met 8,18 % af. Deze trend zette zich verder in 2016, met 8,16 % minder stopzettingen.

Grafiek 9. Aantal kmo-stopzettingen en jaarverschil

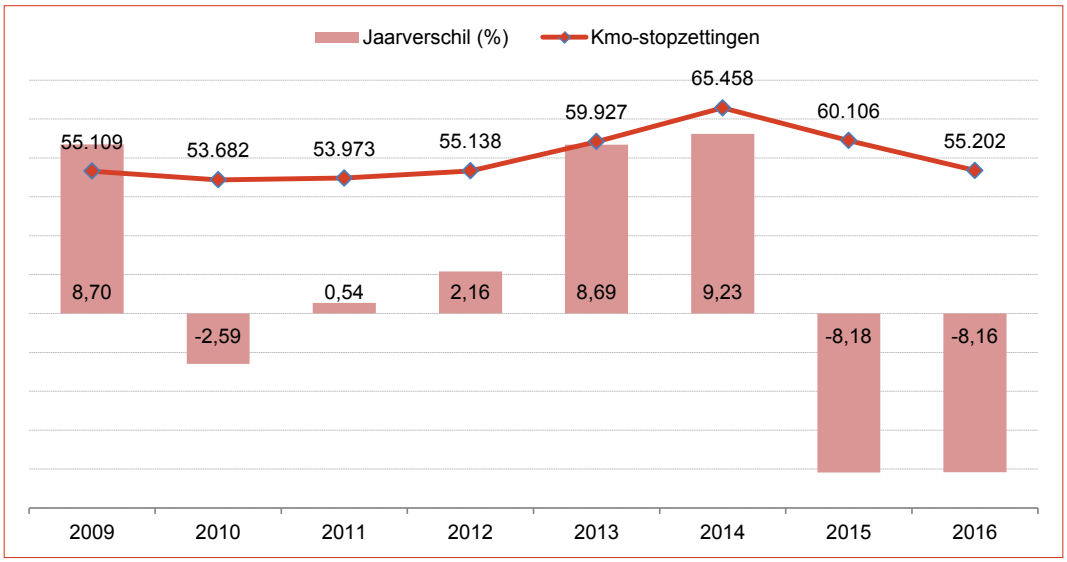

Bron: Algemene Directie Statistiek - Statistics Belgium; berekeningen van het Kmo-observatorium.

De **kmo-stopzettingsgraad**, nl. de verhouding tussen het aantal schrappingen uit het btw-register en de btw-plichtige ondernemingen van eenzelfde jaar, bedroeg 6,14 % in 2016 t.o.v. 6,96 % in 2015 (tabel 7).

Tabel 7. Kmo-stopzettingsgraad (%)

2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
7,27	6,94	6,82	6,83	7,33	7,76	6,96	6,14

Bron: Algemene Directie Statistiek - Statistics Belgium; berekeningen van het Kmo-observatorium.

Op basis van deze waarden kan een **netto kmo-oprichtingsgraad** worden berekend, door de stopzettingsgraad af te trekken van de bruto oprichtingsgraad. Deze bedroeg 2,34 % in 2015 en 4,02 % in 2016 (tabel 8).

Tabel 8. Netto kmo-oprichtingsgraad (%)

2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
1,08	2,05	2,27	2,02	1,18	3,03	2,34	4,02

Bron: Algemene Directie Statistiek - Statistics Belgium; berekeningen van het Kmo-observatorium.

Tot slot is de **turbulentiegraad** de verhouding tussen enerzijds de som van de oprichtingen en de stopzettingen en anderzijds het aantal btw-plichtige ondernemingen in dezelfde periode. Deze turbulentiegraad is relatief stabiel gebleven tussen 2015 en 2016, met een lichte stijging van 16,26 % naar 16,30 % (tabel 9).

Tabel 9. Kmo-turbulentiegraad (%)

2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
15,62	15,93	15,91	15,68	15,84	18,56	16,26	16,30

Bron: Algemene Directie Statistiek - Statistics Belgium; berekeningen van het Kmo-observatorium.

Faillissementen

In 2016 gingen 9.170 btw-plichtige bedrijven failliet, waarvan 9.134 kmo's (grafiek 10). Hun aantal kent dus een terugval t.o.v. 2014 en 2015, toen er respectievelijk 10.675 en 9.728 faillissementen waren. Dit komt neer op een daling met 8,87 % in 2015 en 6,11 % in 2016.

"De voorwaarden scheppen voor een competitieve, duurzame en evenwichtige werking van de goederen- en dienstenmarkt in België."

Grafiek 10. Aantal faillissementen van kmo's en jaarverschil

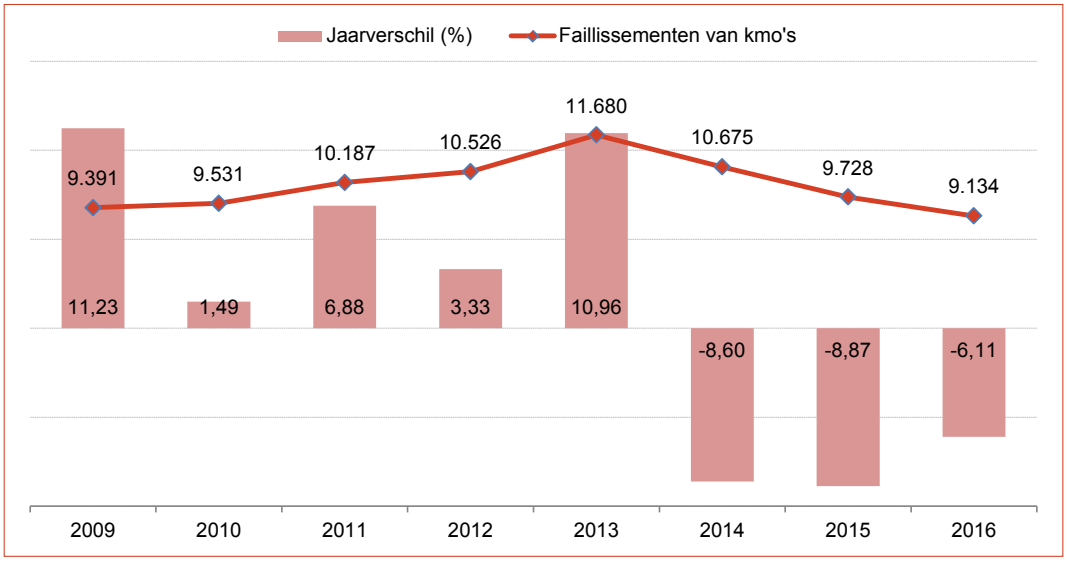

Bron: Algemene Directie Statistiek - Statistics Belgium; berekeningen van het Kmo-observatorium.

Het profiel van de kmo's die het zwaarst getroffen worden is weinig veranderd tussen 2015 en 2016. In 2016 had 96,58 % van de kmo-faillissementen betrekking op micro-ondernemingen, t.o.v. 96,57 % een jaar eerder. Kleine ondernemingen vertegenwoordigden slechts 3,42 % van het totale aantal faillissementen van kmo's in 2016, t.o.v. 3,43 % in 2015.

In de periode 2009 tot 2016 namen drie sectoren zo'n 62,86 % van de faillissementen van kmo's voor hun rekening. Dat zijn de sectoren "groot- en detailhandel; reparatie van auto's en motorfietsen" en "het verschaffen van accommodatie en maaltijden" (horeca) en de bouwsector (grafiek 11). Het aandeel van de sector "groot- en detailhandel; reparatie van auto's en motorfietsen" kende een lichte groei in 2016 (met 0,33 procentpunt), terwijl de horeca de grootste toename kende sinds 2009 (met 2,36 procentpunt). Het aandeel van de bouwsector blijft licht afnemen sinds 2015 (-0,99 procentpunt).

Grafiek 11. Top 3 van de faillissementsgevoelige sectoren voor kmo's (%)

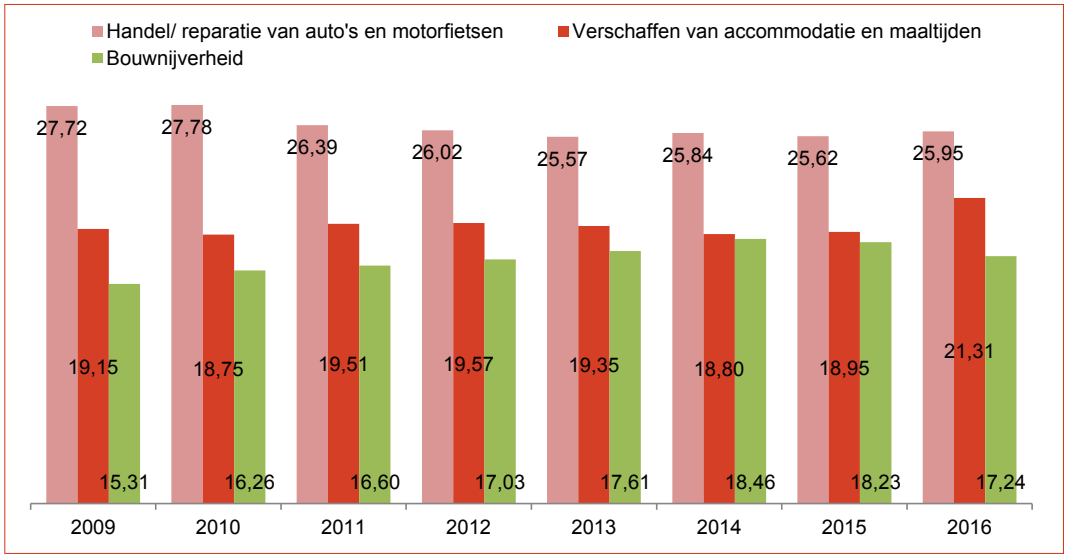

Bron: Algemene Directie Statistiek - Statistics Belgium; berekeningen van het Kmo-observatorium.

2.3. Tewerkstelling

	Categorie	Personeelsbestand
Kmo	Micro-onderneming	0 - 9
	Kleine onderneming	10 - 49

Volgens de administratieve gegevens van het Federaal Planbureau[4] is de tewerkstellingsgraad in België – het aantal tewerkgestelde personen ten opzichte van de bevolkingsgroep van 20 tot 64 jaar – gestegen van 68,6 % in 2015 naar 69,2 % in 2016. Dat is de sterkste stijging sinds 2009 (0,87 procentpunt tussen 2009 en 2016). De geharmoniseerde data van Eurostat geven dan weer een tewerkstellingsgraad van 67,2 % in 2015 en 67,7 % in 2016, een toename met 0,5 procentpunt. Een dergelijke stijging kwam niet meer voor sinds 2010.

Dankzij de RSZ-gegevens kunnen we het tewerkstellingsverloop in de privésector volgens de grootte van de ondernemingen volgen. De volgende gegevens komen van de RSZ-aangiften voor het vierde kwartaal van 2016. In december 2016 telde de privésector 2.768.401 **tewerkgestelde werknemers**, t.o.v. 2.724.407 in december 2015. Er zijn dus 43.994 werknemers bijgekomen op één jaar tijd, een stijging met 1,61 %. De tewerkstelling nam sterker toe tussen 2015 en 2016 dan in het voorgaande jaar: tussen 2014 en 2015 werden 24.249 extra werknemers geregistreerd.

4 Schattingen berekend als onderdeel van de economische begroting van februari 2017.

"De voorwaarden scheppen voor een competitieve, duurzame en evenwichtige werking van de goederen- en dienstenmarkt in België."

Het verloop van de tewerkstelling verschilt afhankelijk van de omvang van de ondernemingen. Bij de kmo's daalde het aantal werknemers in het laatste kwartaal van 2015, alvorens opnieuw te groeien in 2016 en uiteindelijk boven het niveau van 2014 uit te komen (grafiek 12).

Grafiek 12. Tewerkgestelde werknemers in de kmo's van de privésector

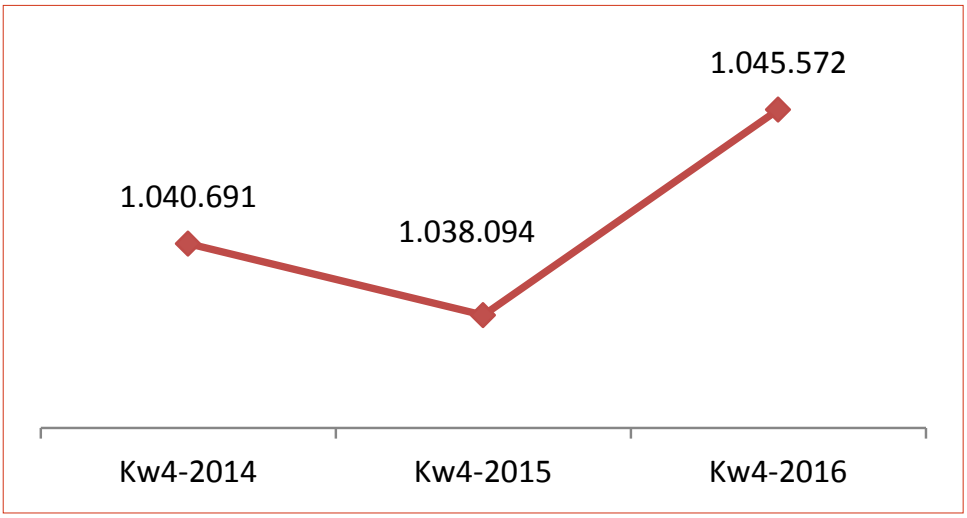

Bron: RSZ; berekeningen van het Kmo-observatorium.

Op het einde van het laatste kwartaal van 2016 werkten 38 van de 100 werknemers uit de privésector in een kmo (hetzij 1.045.572 personen). 452.172 onder hen werkten in micro-ondernemingen en 593.400 in kleine ondernemingen.

Tussen december 2015 en december 2016 steeg het aantal werknemers in grote ondernemingen sterker dan in kmo's: 2,17 % groei in ondernemingen met meer dan 50 werknemers, t.o.v. 0,72 % in kmo's. Daarvan nam het aantal werknemers in micro-ondernemingen met 1,57 % toe, terwijl de kleine ondernemingen een groei van 0,08 % lieten optekenen. Bij de micro-ondernemingen deed de categorie 1 tot 4 werknemers het bijzonder goed, met 2,35 % meer banen, tegen 0,62 % voor bedrijven met 5 tot 9 werknemers.

Het **arbeidsvolume uitgedrukt in voltijdsequivalenten** nam met 2,72 % toe in de gehele privésector (van 2.244.510 in het laatste kwartaal van 2015 tot 2.305.451 in 2016). Vooral de kmo's kenden een progressie, met 2,01 % (van 853.073 naar 870.214). De groei van het arbeidsvolume is meer uitgesproken bij de micro-ondernemingen (3,07 %) dan bij de kleine ondernemingen (1,25 %). Opnieuw zijn het de ondernemingen met 1 tot 4 werknemers die eruit springen, met een toename van 3,70 % van het werkvolume.

Per **sector**, op het einde van het 4e kwartaal van 2015 en 2016, waren de grootste werkgevers binnen de categorie micro-ondernemingen en kleine ondernemingen samengeteld de sector "groot- en detailhandel; reparatie van auto's en motorfietsen" en de bouwsector (tabel 10). De tabel 10 geeft voor elke kmo-categorie de top 5 van de sectoren in termen van tewerkstelling in 2016. Deze gegevens zijn berekend op basis van het aantal **ingenomen arbeidsplaatsen** bij elke werkgever. Werknemers die bij meer dan een werkgever in dienst zijn, worden ook meer dan een keer meegeteld. Het verschil tussen het aantal arbeidsplaatsen en het aantal tewerkgestelde werknemers is toe te schrijven aan deze werknemers met verschillende banen.

Bij de micro-ondernemingen kenden de sectoren "verschaffen van accommodatie en maaltijden" en "vrije beroepen en wetenschappelijke en technische activiteiten" de grootste toename tussen 2015 en 2016. In de categorie kleine ondernemingen kenden de sectoren "industrie" en "menselijke gezondheidzorg en maatschappelijke dienstverlenin" de grootste daling.

Tabel 10. Top 5 van tewerkstelling in de privésector in 2016 (arbeidsplaatsen) (%)

Ondernemingen volgens grootte	Sector	Eind 4e kwartaal 2015	Eind 4e kwartaal 2016
Micro-ondernemingen	Groot- en detailhandel; reparatie van auto's en motorfietsen	25,71	25,31
	Bouwnijverheid	13,19	13,19
	Verschaffen van accommodatie en maaltijden (horeca)	11,19	11,47
	Vrije beroepen en wetenschappelijke en technische activiteiten	8,79	8,90
	Industrie	7,28	7,17
Kleine ondernemingen	Groot- en detailhandel; reparatie van auto's en motorfietsen	23,76	23,81
	Industrie	14,87	14,59
	Bouwnijverheid	11,33	11,21
	Menselijke gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening	8,64	8,50
	Verschaffen van accommodatie en maaltijden	6,85	7,13
Grote ondernemingen	Menselijke gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening	21,65	21,75
	Industrie	19,97	19,70
	Administratieve en ondersteunende diensten	18,14	18,41
	Groot- en detailhandel; reparatie van auto's en motorfietsen	13,47	13,43
	Financiële activiteiten en verzekeringen	5,36	5,20

Bron: RSZ; berekeningen van het Kmo-observatorium.

"De voorwaarden scheppen voor een competitieve, duurzame en evenwichtige werking van de goederen- en dienstenmarkt in België."

2.4. Vraag en aanbod van bankleningen

	Categorie	Jaarrekening	Omzet
Kmo	Kleine onderneming	Verkort schema	-
	Middelgrote onderneming	Volledig schema	< 45.000.000 euro

Volgens het Observatorium voor krediet aan niet-financiële vennootschappen van de NBB, bedroeg het bedrag van de **toegekende kredietlijnen** aan niet-financiële vennootschappen door ingezeten kredietinstellingen 167,6 miljard euro op het einde van maart 2017 (tabel 11). Het volume **effectief door de ondernemingen gebruikte kredieten** beliep 120,5 miljard euro. Deze kredietverstrekking ging vooral naar **kleine ondernemingen**, eind maart ging het om 65,9 miljard euro aan toegekende kredieten en 54,7 miljard euro aan gebruikte kredieten. Het uitstaande krediet aan **middelgrote ondernemingen** beliep 34,2 miljard euro, waarvan 24,9 miljard werd gebruikt.

De **aanwendingsgraad** van de bankleningen door kmo's beliep 79,46 % in het eerste kwartaal van 2017, t.o.v. 79,31 % in de overeenkomstige periode van vorig jaar.

© everythingpossible - AdobeStock

Tabel 11. Kredieten toegekend aan niet-financiële vennootschappen

	Eerste kwartaal 2015 (Kw1 2015) (in miljoen euro)	Eerste kwartaal 2016 (Kw1 2016) (in miljoen euro)	Eerste kwartaal 2017 (Kw1 2017) (in miljoen euro)	Wijziging Kw1 2016/ Kw1 2015 (in %)	Wijziging Kw1 2017/ Kw1 2016 (in %)
Totaal toegestane kredieten aan kleine ondernemingen	67.571	69.493	65.885	2,84	-5,19
Totaal toegestane kredieten aan middelgrote ondernemingen	33.682	35.450	34.240	5,25	-3,41
Totaal toegestane kredieten aan kmo's	101.253	104.943	100.125	3,64	-4,59
Totaal toegestane kredieten aan alle ondernemingen	**162.555**	**172.662**	**167.612**	**6,22**	**-2,92**
Totaal gebruikte kredieten door kleine ondernemingen	56.549	58.292	54.652	3,08	-6,24
Totaal gebruikte kredieten door middelgrote ondernemingen	23.968	24.938	24.911	4,05	-0,11
Totaal gebruikte kredieten door kmo's	80.517	83.230	79.563	3,37	-4,41
Totaal gebruikte kredieten door alle ondernemingen	**117.304**	**120.895**	**120.507**	**3,06**	**-0,32**

Bron: Centrale voor kredieten aan ondernemingen, 11 oktober 2017; berekeningen van het Kmo-observatorium.

De **aanwendingsgraad** van de kredieten, die betrekking heeft op het aantal gebruikte kredieten t.o.v. het aantal toegestane kredieten, illustreert de intensiteit waarmee bedrijven hun kredietlijnen aanspreken (grafiek 13). Het Observatorium voor krediet stelt dat de aanwendingsgraad in het algemeen omgekeerd evenredig is met de grootte van de onderneming.

In de periode 2009-2017 was het verschil tussen de toegestane kredieten en de gebruikte kredieten aan kmo's het minst uitgesproken in het eerste kwartaal van 2010 (17,1 miljard euro). Het grootste verschil is merkbaar in maart 2013 (24,7 miljard euro).

"De voorwaarden scheppen voor een competitieve, duurzame en evenwichtige werking van de goederen- en dienstenmarkt in België."

Grafiek 13. Uitstaande toegestane en gebruikte kredieten aan niet-financiële vennootschappen (kmo's)

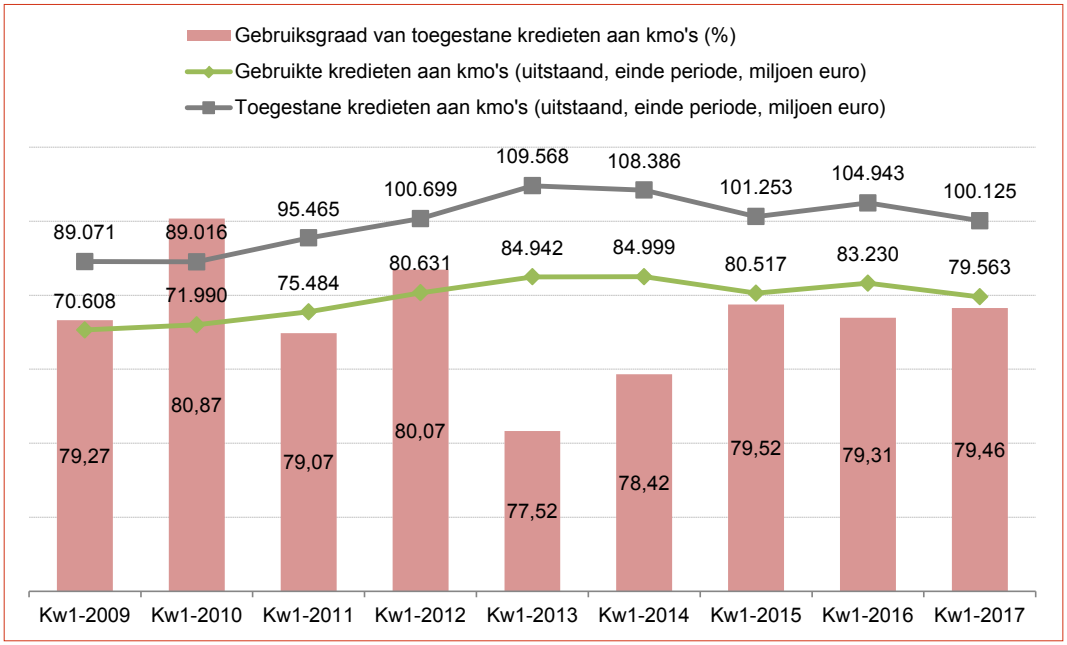

Bron: Centrale voor kredieten aan ondernemingen, 11 oktober 2017; berekeningen van het Kmo-observatorium.

Bij de begunstigden van **toegestane kredieten** vertegenwoordigden, in de periode 2009-2017, de kmo's tussen maximum 67,84 % in het eerste kwartaal van 2014 en minimum 60,97 % in 2009 (grafiek 14). In het eerste kwartaal van 2017 bedroeg dit aandeel 64,36 %, 0,37 procentpunt minder dan in het eerste kwartaal van 2016.

Het aandeel van de kmo's in het **kredietgebruik** varieerde tussen 68,29 % in het eerste kwartaal van 2009 en 76,49 % in 2014. In maart 2017 werd 72,14 % van de kredieten door kmo's gebruikt, wat een afname met 1,96 procentpunt is ten opzichte van 2016.

Grafiek 14. Aandeel van de kmo's in de toegestane en gebruikte kredieten (%)

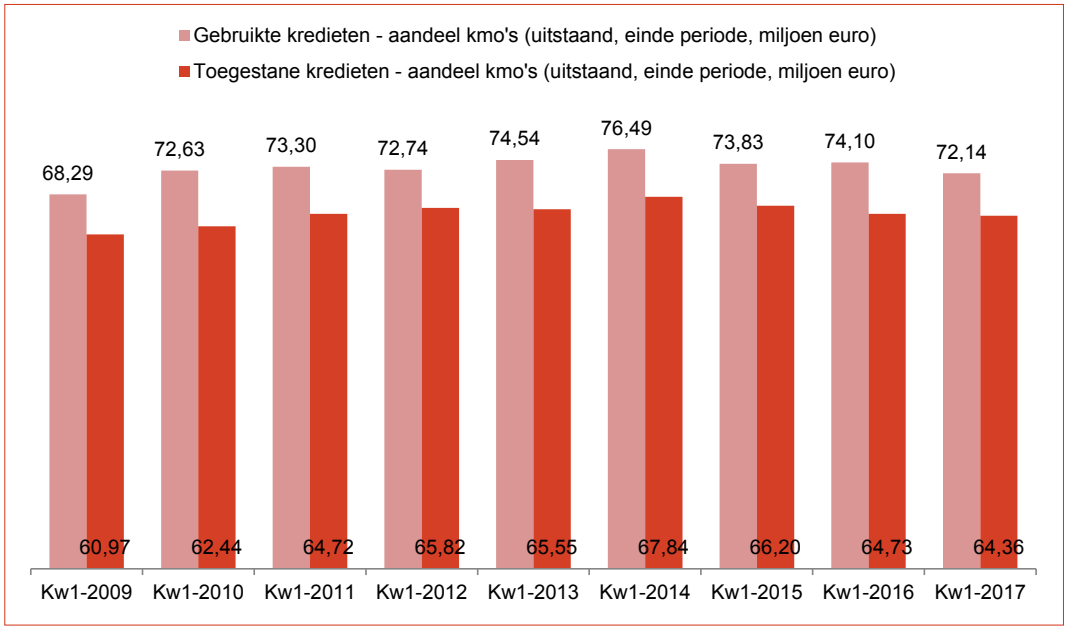

Bron: Centrale voor kredieten aan ondernemingen, 11 oktober 2017; berekeningen van het Kmo-observatorium.

Om de toegang van kmo's tot financiering te verbeteren, werd de wet van 21 december 2013 betreffende diverse bepalingen inzake de financiering voor kleine en middelgrote ondernemingen en de gedragscode tussen de kmo's en de kredietsector onderworpen aan een eerste evaluatie. In 2016 verzamelde het Kmo-observatorium de meningen van de verschillende ontvangende partijen en lanceerde het een onderzoek waaraan bijna 10.000 kleine en middelgrote ondernemingen deelnamen, wat overeenkomt met een participatiegraad van meer dan 30 %.

Die analyse leidde tot de conclusie dat de wet geen invloed had op de totale uitstaande leningen aan kmo's. Vanwege de conjunctuuromstandigheden en de dalende rentetarieven is het door kmo's gebruikte kredietvolume niet aanzienlijk gewijzigd. Bovendien werden geen verontrustende onregelmatigheden vastgesteld. De bankvereisten voor waarborgen worden evenwel aan de kaak gesteld. De respondenten betreuren de waarborgniveaus en de zekerheden die geëist worden in ruil voor de geleende sommen, en ook het handhaven van de garanties ongeacht het reeds terugbetaalde bedrag. Tot slot gaat er aandacht uit naar de wederbeleggingsvergoeding, nl. de vergoeding die betaald moet worden bij vervroegde stopzetting van kredietovereenkomst. Blijkt immers dat heel wat ondernemers het bestaan daarvan niet kennen, en dus ook niet weten dat die beperkt is tot 6 maanden interest.

"De voorwaarden scheppen voor een competitieve, duurzame en evenwichtige werking van de goederen- en dienstenmarkt in België."

De evaluatie bracht ook een aantal mogelijke pistes voor verbetering aan het licht. Zo zouden de kredietinstellingen en de kredietleners elkaar beter moeten informeren. Ook zou de kennis van ondernemers over de manier waarop ze een kredietaanvraag moeten indienen, moeten worden verbeterd, via een ondersteuningsstructuur of via het Platform Financiering van ondernemingen.

Taxshelter voor start-ups

De taxshelter, een belastingvermindering ingevoerd onder het federale Start-upplan, stimuleert particulieren om te investeren, in aandelen of effecten, in het kapitaal van jonge bedrijven. De investering kan ofwel rechtstreeks door een natuurlijke persoon ofwel indirect via een alternatief financieringsplatform (crowdfunding) of via "start-up funds", die gelanceerd worden door financiële intermediairs, met name banken. De investering moet worden toegekend aan een micro-onderneming of een kmo die niet meer dan vier jaar eerder werd opgericht en haar zetel in België heeft.

De bijdrage moet in speciën gebeuren, in nieuwe aandelen uitgegeven door de onderneming bij de oprichting ervan of bij een kapitaalverhoging. Een onderneming kan zo maximaal 250.000 euro ophalen tijdens haar bestaan. Een investeerder mag per jaar maximaal 100.000 euro investeren en mag niet meer dan 30 % van het bedrijfskapitaal vertegenwoordigen. Als hij deze limiet overschrijdt, wordt de belastingvermindering beperkt tot een investering ten belope van 30 % van het kapitaal.

De belastingvermindering is afhankelijk van de grootte van de onderneming op het ogenblik dat de fondsen worden opgehaald: 45 % van het geïnvesteerde bedrag voor investeringen in micro-ondernemingen en 30 % van het geïnvesteerde bedrag voor investeringen in andere in aanmerking komende kmo's.

Het taxshelterbelastingvoordeel geldt voor investeringen die vanaf inkomensjaar 2015 (aanslagjaar 2016) worden uitgevoerd. Particulieren hebben in 2015 meer dan 16 miljoen euro ter beschikking gesteld van startende ondernemingen. Het leeuwendeel daarvan (meer dan 14 miljoen euro) ging naar micro-ondernemingen[5]. De cijfers voor 2016 (aanslagjaar 2017) zijn nog niet beschikbaar.

5 Cijfers van 14.09.2017.

2.5. Internationale vergelijking

	Categorie	Personeelsbestand
Kmo	Micro-onderneming	0 - 9
	Kleine onderneming	10 - 49
	Middelgrote onderneming	50 - 249

Volgens de SBA-factsheet 2016 zijn België, Frankrijk en Nederland landen waar micro-ondernemingen bijzonder goed aarden. Het gewicht van de micro-ondernemingen en kleine ondernemingen in het Belgische economische landschap is vergelijkbaar met dat van deze twee buurlanden (tabel 12). In 2015 waren 94,24 % van de Belgische ondernemingen micro-ondernemingen en 4,86 % kleine ondernemingen[6]. Duitsland onderscheidt zich hierin van de andere drie landen: 82,16 % van de activiteiten waren micro-ondernemingen en 15 % waren kleine ondernemingen.

Tabel 12. Aandeel van ondernemingen volgens grootte in 2015 (%)

	Micro-ondernemingen	Kleine ondernemingen	Middelgrote ondernemingen	Kmo
België	94,24	4,86	0,74	99,84
Frankrijk	95,08	4,12	0,66	99,85
Nederland	94,95	4,05	0,84	99,84
Duitsland	82,16	14,87	2,48	99,52

Bron: SBA-factsheet 2016.

Tussen 2013 en 2014 nam het aantal **micro-ondernemingen** met 8,65 % toe in België; in Nederland steeg hun aantal met 8,77 %[7] (tabel 13). Duitsland kende het laagste groeipercentage, nl. 1,73 % en Frankrijk het hoogste, nl. 12,02 %. In 2015 scoorde Nederland het hoogst (22,42 %), gevolgd door Frankrijk (4,60 %), België (2,23 %) en tot slot Duitsland (0,14 %).

In vergelijking met 2013 groeide het aantal **kleine ondernemingen** in België met 1,83 % in 2014. Nederland deed het beter, met een stijging van 2,52 %. Frankrijk en Duitsland kenden een daling van het aantal kleine ondernemingen (respectie-

6 Volgens de berekeningen op basis van gegevens van de database van de Algemene Directie Statistiek - Statistics Belgium uiteengezet in punt 2.1 Kmo-profiel", bestond 96,11 % van de activiteiten in België in 2015 uit micro-ondernemingen en 3,14 % uit kleine ondernemingen.

7 Het verschil tussen het geschatte aantal bedrijven in 2014 en 2015 is te wijten aan een structurele verandering in de geanalyseerde data. Sinds 2012 is een minimumkapitaal van 18.000 euro niet langer nodig voor bepaalde rechtsvormen in Nederland. Dit heeft geleid tot een sterke stijging van het aantal start-ups en dus van het aantal bedrijven. De ramingen van 2015 zijn vooral gebaseerd op gegevens uit de periode 2008-2013, wat impliceert dat ze beïnvloed worden door de uitzonderlijke toename van het aantal ondernemingen dat uit deze maatregel voortvloeit.

velijk -2,95 % en -3,35 %). In 2015 steeg het aantal kleine ondernemingen vooral in Duitsland (2,68 %), gevolgd door België (1,65 %) en Nederland (0,91 %). Hun aantal daalde met 6,45 % in Frankrijk.

Tabel 13. Jaarverschil van het aantal ondernemingen volgens grootte (%)

	Micro-ondernemingen		Kleine ondernemingen		Middelgrote ondernemingen		Kmo	
	2014	2015	2014	2015	2014	2015	2014	2015
België	8,65	2,23	1,83	1,65	-2,00	4,20	8,21	2,22
Frankrijk	12,02	4,60	-2,95	-6,45	-4,29	-5,06	11,10	4,02
Nederland	8,77	22,42	2,52	0,91	3,79	2,42	8,40	21,17
Duitsland	1,73	0,14	-3,35	2,68	-0,35	-0,21	0,90	0,50

Bron: SBA-factsheet 2014, 2015 en 2016; berekeningen van het Kmo-observatorium.

Volgens de databank "Business Demography" van Eurostat is de **bruto-oprichtingsgraad** van micro-ondernemingen[8] in de Belgische nijverheid en de verhandelbare diensten (met uitzondering van de activiteiten van holdingbedrijven) van 2009 tot 2011 toegenomen (grafiek 15). Deze oprichtingsgraad vertegenwoordigt het aantal nieuwe ondernemingen in het totale aantal actieve ondernemingen van een bepaald jaar. Na een terugval in 2012 en 2013, bereikte het oprichtingspercentage 6,69 % in 2015. Dat is een stijging van 0,25 procentpunt ten opzichte van het voorgaande jaar, de grootste toename vergeleken met de buurlanden. De oprichtingsgraad blijft evenwel over het algemeen laag ten opzichte van Duitsland (8,01 %), Frankrijk (9,83 %) en Nederland (10,19 %).

8 De database maakt het mogelijk om micro-ondernemingen uit de activiteiten te onttrekken, maar niet de kleine ondernemingen.

Grafiek 15. Bruto oprichtingsgraad van micro-ondernemingen (%)

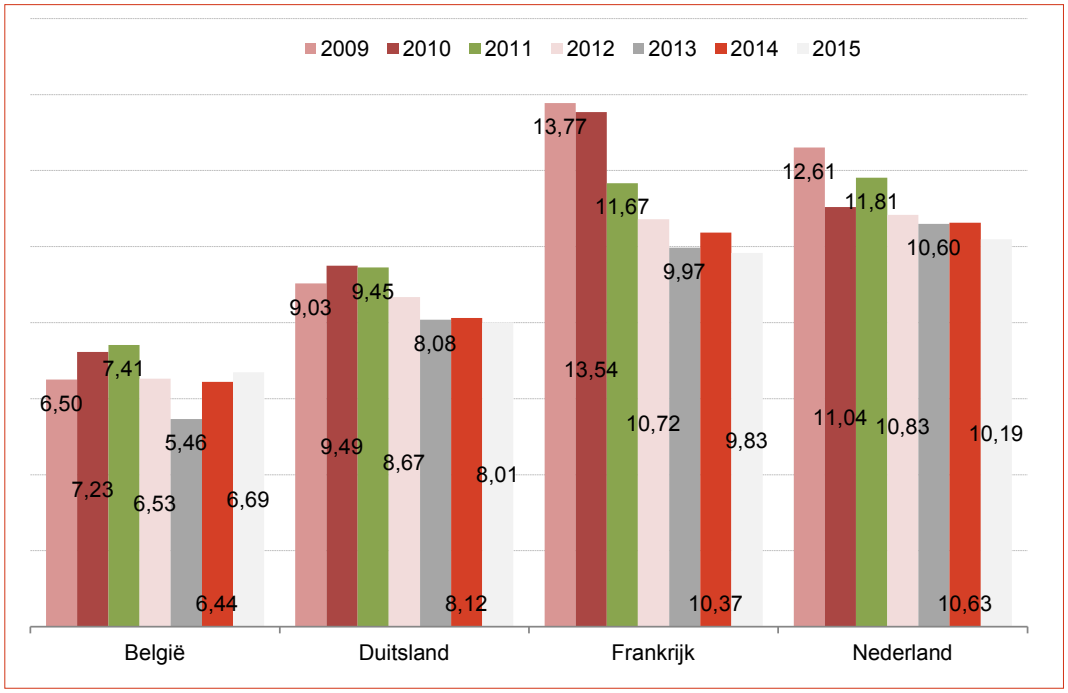

Bron: Eurostat, 25 september 2017; berekeningen van het Kmo-observatorium.

België wordt niet alleen gekenmerkt door een lage oprichtingsgraad, maar ook door een bescheiden stopzettingsgraad (grafiek16). Dit percentage is het aantal stopzettingen ten opzichte van het aantal actieve ondernemingen in een bepaald jaar. In 2015 zette 3,17 % van de Belgische micro-ondernemingen zijn activiteiten stop. In 2015 vertoonde Duitsland de hoogste stopzettingsgraad (8,73 %), gevolgd door Nederland (6,75 %) en Frankrijk (5,51 %).

Grafiek 16. Stopzettingsgraad van micro-ondernemingen (%)

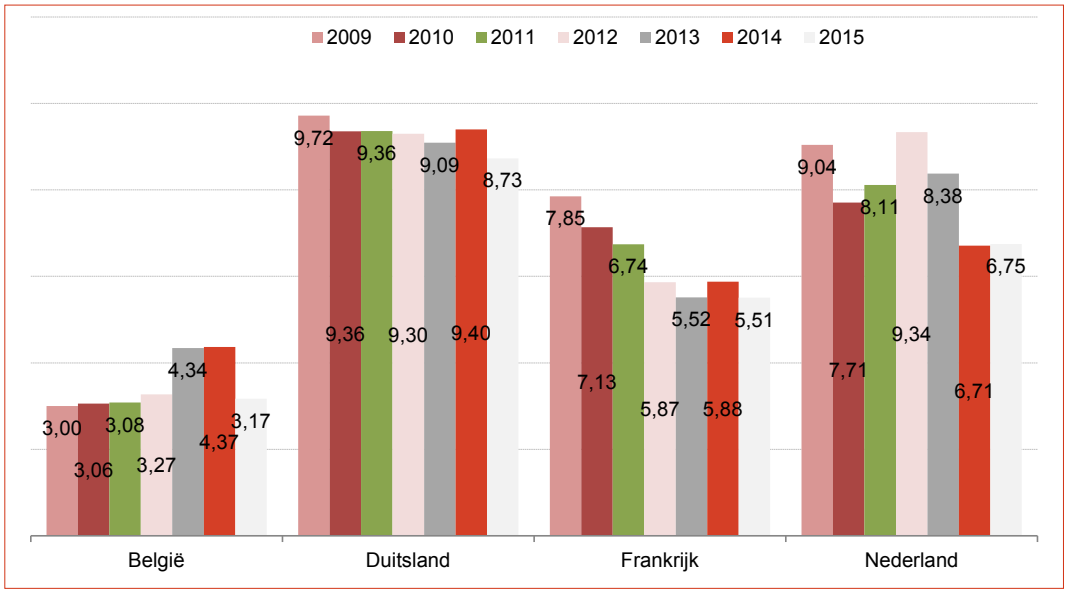

Bron: Eurostat, 25 september 2017; berekeningen van het Kmo-observatorium.

"De voorwaarden scheppen voor een competitieve, duurzame en evenwichtige werking van de goederen- en dienstenmarkt in België."

De turbulentiegraad is een kernindicator van de ondernemingsdynamiek van een land (grafiek 17). De turbulentiegraad meet het aandeel van de oprichtingen en stopzettingen ten opzichte van het aantal actieve ondernemingen in hetzelfde jaar. In vergelijking met onze drie buurlanden wordt België gekenmerkt door een lage oprichtings- en stopzettingsgraad van micro-ondernemingen, wat impliceert dat de turbulentiegraad gematigd is (9,86 % in 2015). Nederland vertoonde een turbulentiegraad van 16,95 % in 2015, hierin gevolgd door Duitsland (16,74 %) en Frankrijk (15,34 %).

Grafiek 17. Turbulentiegraad van micro-ondernemingen (%)

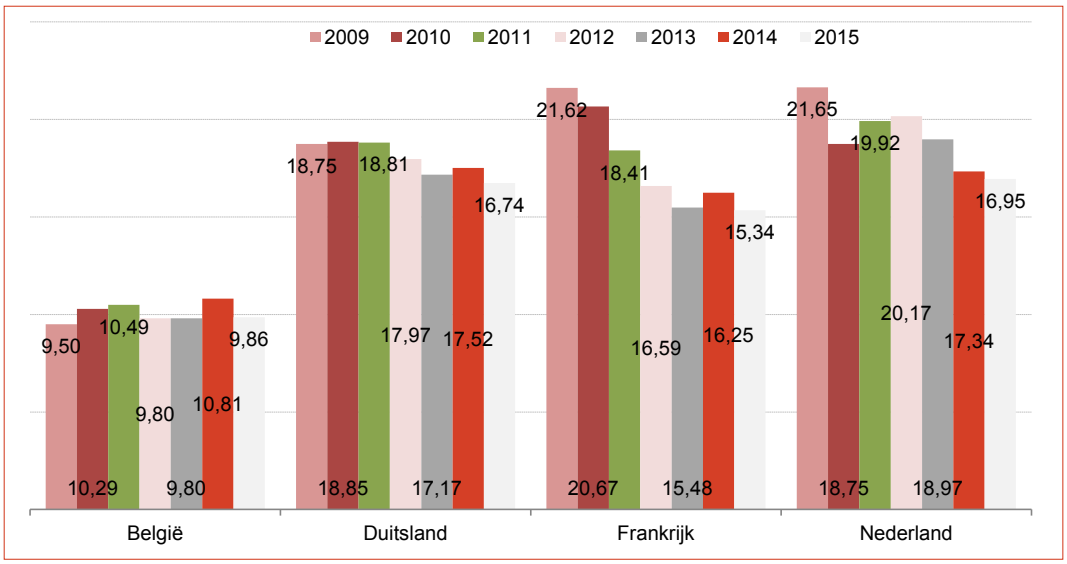

Bron: Eurostat, 25 september 2017; berekeningen van het Kmo-observatorium.

De samenvattende tabel (tabel 14) geeft de positieve (groen), nul- (oranje) of negatieve ontwikkeling (rood) van de verschillende kernindicatoren weer.

Tabel 14. Indicatoren van hoofdstuk "Kmo-demografie"

Indicatoren	2012/ 2011	2013/ 2012	2014/ 2013	2015/ 2014	2016/ 2015
Aantal kmo's (%)	2,1	1,2	3,1	2,4	4,2
Dichtheid van het aantal kmo's	1	1	0	2	2
Aantal kmo-oprichtingen (%)	-0,6	-2,7	30,8	-11,8	13,8
Bruto-oprichtingsgraad van kmo's (procentpunt)	-0,2	-0,3	2,3	-1,5	0,9
Brutostopzettingsgraad van kmo's (procentpunt)	0,01	0,5	0,4	-0,8	-0,8
Netto-oprichtingsgraad van kmo's (procentpunt)	-0,3	-0,8	1,9	-0,7	1,7
Turbulentiegraad van kmo's (procentpunt)	-0,2	0,2	2,7	-2,3	0,04
Aantal faillissementen van kmo's (%)	3,3	11	-8,6	-8,9	-6,1
Aantal tewerkgestelde werknemers in kmo's (in het laatste kwartaal) (%)				-0,2	0,7

Bron: Kmo-observatorium.

© Milles Studio - AdobeStock

3. Demografie van de zelfstandige ondernemers

In dit hoofdstuk worden de bewegingen onder de populatie van de zelfstandige ondernemers beschreven volgens bedrijfssector, aard van bezigheid, leeftijd, enz. Ook hun verloop, door oprichtingen en stopzettingen, en hun sociale bijdragen worden onder de loep genomen. Tot slot wordt de situatie van de Belgische zelfstandigen vergeleken met de zelfstandigen in onze buurlanden.

3.1. Profiel

Wat is een zelfstandige ondernemer?

Een natuurlijke persoon die een beroepsactiviteit uitoefent zonder daarbij gebonden te zijn door een arbeidsovereenkomst of statuut.

Volgens gegevens van het RSVZ waren 1.058.522 zelfstandige ondernemers en helpers aangesloten bij socialeverzekeringsfondsen op 31 december 2016 (grafiek 18). In 2016 waren er **992.505** zelfstandigen (of 93,76 % van het totaal) en **66.017** helpers (6,24 % van het totaal). Het aantal zelfstandigen nam met 2,52 % toe ten opzichte van het vorige jaar, terwijl het aantal helpers met 1,97 % terugviel. In de periode 2009 tot 2016 nam het aantal zelfstandige ondernemers en helpers met 13,25 % toe.

Grafiek 18. Aantal zelfstandigen en helpers en jaarverschil

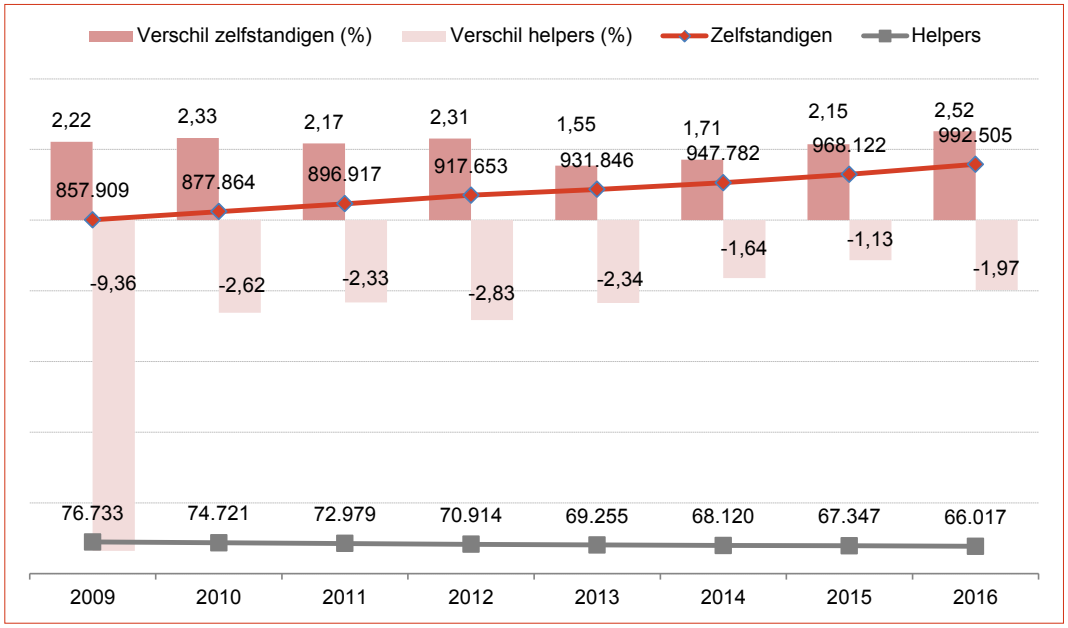

Bron: RSVZ; berekeningen van het Kmo-observatorium.

Op 1 januari 2017 telde België **93 zelfstandige ondernemers en helpers voor 1.000 inwoners** t.o.v. 92 in 2016 (tabel 15).

Tabel 15. Densiteit van het aantal zelfstandigen

01.01.10	01.01.11	01.01.12	01.01.13	01.01.14	01.01.15	01.01.16	01.01.17
86	87	88	89	90	91	92	93

Bron: Algemene Directie Statistiek - Statistics Belgium; RSVZ; berekeningen van het Kmo-observatorium.

Opgesplitst volgens de **aard van bezigheid**, beoefende 67,49 % van de zelfstandigen en helpers de activiteit in hoofdberoep uit, 23,15 % in bijberoep en 9,36 % als actieve zelfstandige na de pensioenleeftijd in 2016 (grafiek 19). Deze laatste groep is het sterkst gestegen in 2016 ten opzichte van 2009, met een groei van niet minder dan 48,45 %. Hij telde 5.492 meer personen in 2016 dan in het voorgaande jaar. De groep zelfstandigen en helpers "in hoofdberoep" groeide met 7,91 % in 2016 ten opzichte van 2009. Hij telde 10.039 extra personen in de periode 2015 tot 2016. Ook het aantal activiteiten in bijberoep kende een positief verloop. Het aantal steeg met 19,03 % ten opzichte van 2009. In deze categorie waren er 7.522 meer zelfstandigen en helpers in 2016.

"De voorwaarden scheppen voor een competitieve, duurzame en evenwichtige werking van de goederen- en dienstenmarkt in België."

Grafiek 19. Verdeling van de zelfstandigen en helpers op basis van de aard van bezigheid

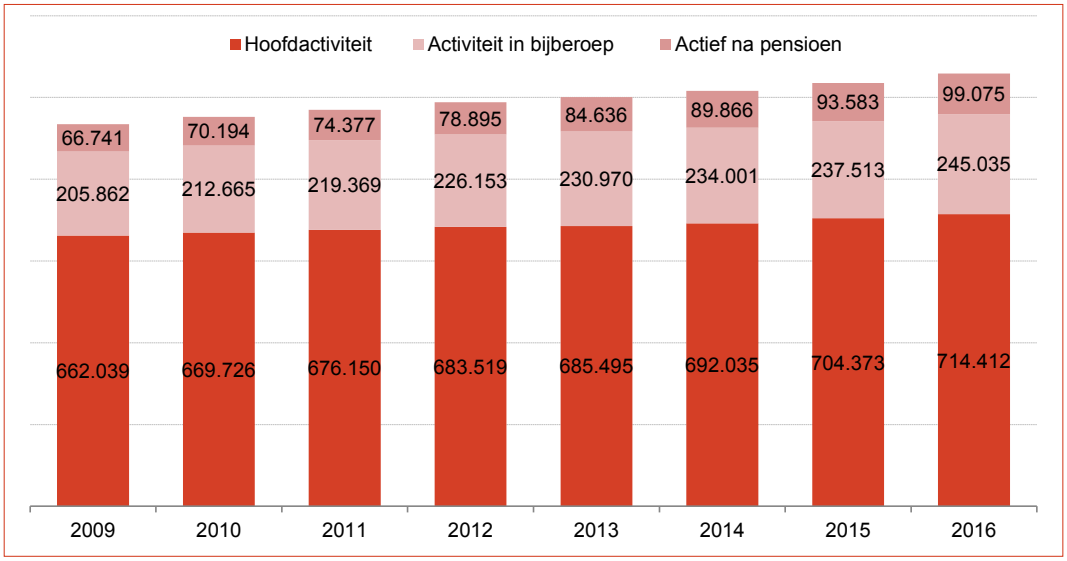

Bron: RSVZ; berekeningen van het Kmo-observatorium.

Van alle zelfstandige ondernemers en helpers die de aard van hun activiteit wijzigden in 2016 ten opzichte van 2015, ging de meerderheid over van bijberoep in 2015 naar hoofdberoep in 2016 (11.658) (zie tabel 16). Deze verandering kan het gevolg zijn van een vrijwillige keuze of van een ontslag, waardoor de zelfstandige activiteit de enige bron van inkomsten wordt. Vervolgens komen de zelfstandigen in hoofdberoep in 2015, die een activiteit hebben verdergezet na hun pensioen in 2016 (9.560). En daarop volgen de zelfstandigen in hoofdberoep die zelfstandig worden in bijberoep (7.797). Tot slot werden 2.133 zelfstandigen in bijberoep "actief na pensioen".

Tabel 16. Wijziging van de aard van bezigheid

	In 2009 t.o.v. 2008	In 2010 t.o.v. 2009	In 2011 t.o.v. 2010	In 2012 t.o.v. 2011	In 2013 t.o.v. 2012	In 2014 t.o.v. 2013	In 2015 t.o.v. 2014	In 2016 t.o.v. 2015
Zelfstandigen in hoofdberoep die voordien zelfstandig waren in bijberoep	8.889	9.965	10.644	10.381	9.832	10.844	10.550	11.658
Zelfstandigen in bijberoep die voordien zelfstandig waren in hoofdberoep	7.132	7.047	7.707	7.670	7.704	7.311	6.653	7.797
Zelfstandigen na pensioen die voordien zelfstandig waren in bijberoep	1.269	1.302	1.737	1.657	1.853	1.932	2.002	2.133
Zelfstandigen na pensioen die voordien zelfstandig waren in hoofdberoep	5.693	6.399	7.233	7.896	8.366	8.337	8.661	9.560

Bron: RSVZ; berekeningen van het Kmo-observatorium.

Ten opzichte van 2009 nam enkel het aantal zelfstandigen en helpers in de **sectoren** visserij, diensten en handel af (met respectievelijk -21,11 %, -4,32 % en -3,27 %). In alle overige activiteitssectoren nam hun aantal toe (grafiek 20).

In de periode 2015 tot 2016 kenden de volgende sectoren een groei:

- de vrije beroepen (6,50 %, van 295.179 naar 314.374),
- nijverheid (5,72 %, van 221.564 naar 234.234),
- landbouw (5,28 %, van 84.215 naar 88.664).

"De voorwaarden scheppen voor een competitieve, duurzame en evenwichtige werking van de goederen- en dienstenmarkt in België."

De volgende sectoren kenden de sterkste daling:

- diverse sectoren (-35,67 %, van 17.584 naar 11.312),
- diensten (-5,61 %, van 85.113 naar 80.337),
- visserij (-5,15 %, van 583 naar 553).

Grafiek 20. Sectorale verdeling van zelfstandige ondernemers en helpers

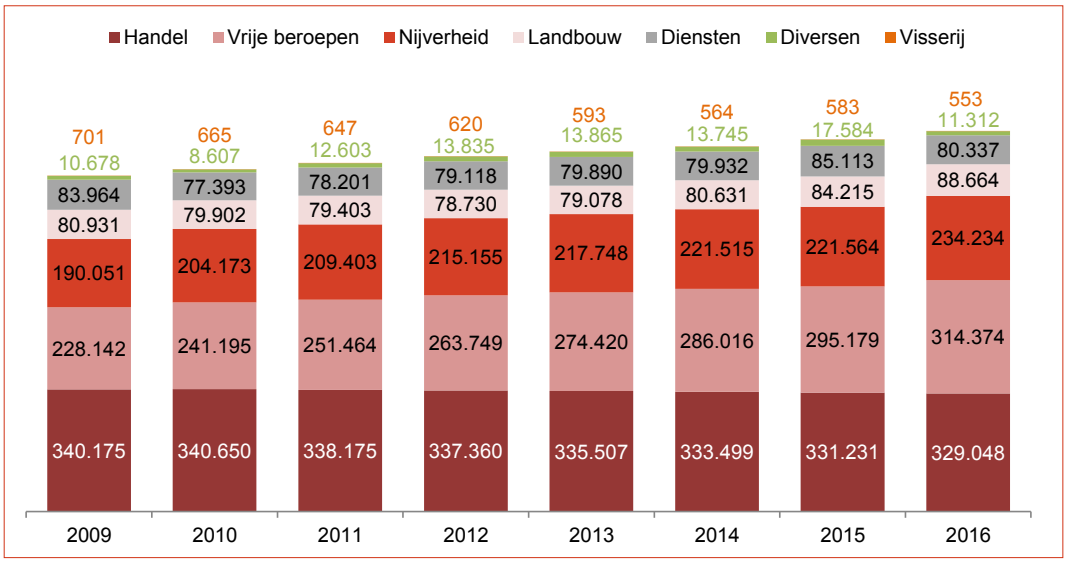

Bron: RSVZ; berekeningen van het Kmo-observatorium.

Het overgrote deel van de zelfstandige ondernemers en helpers behoort tot de **leeftijdscategorie** 35 tot 55-jarigen (niet inbegrepen) (tabel 17). Zij vertegenwoordigden 51,80 % van het totaal aantal zelfstandigen in 2016, t.o.v. 52,43 % in 2015. De tweede grootste categorie is die van de "55-plussers", die 27,37 % van het totaal vertegenwoordigden in 2016 en 26,77 % in 2015. Zij worden op de voet gevolgd door de "jonger dan 35-jarigen", die 20,83 % voor hun rekening namen in 2016, t.o.v. 20,79 % in 2015. Net als in 2015 liet de groep "55-plussers" ook in 2016 de grootste stijging optekenen (respectievelijk 3,44 % en 4,49 %). In de periode 2009 tot 2016 was de categorie "55-plussers" de sterkste stijger (29,59 %), gevolgd door de categorie "jonger dan 35 jaar" (13,55 %). Op de derde plaats stond de categorie "35 tot 55 jaar (niet inbegrepen)" (6,08 %).

Tabel 17. Verdeling van de zelfstandigen en helpers op basis van leeftijd

		2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
<35 jaar	Aantal	194.185	194.826	199.021	203.428	204.123	209.607	215.316	220.501
	Aandeel (%)	20,78	20,45	20,52	20,58	20,39	20,63	20,79	20,83
	Verandering (%)	-0,33	0,33	2,15	2,21	0,34	2,69	2,72	2,41
35 tot <55 jaar	Aantal	516.927	522.357	528.234	533.535	535.683	538.286	542.936	548.344
	Aandeel (%)	55,31	54,84	54,46	53,97	53,51	52,99	52,43	51,80
	Verandering (%)	0,78	1,05	1,13	1,00	0,40	0,49	0,86	1,00
≥ 55 jaar	Aantal	223.530	235.402	242.641	251.604	261.295	268.009	277.217	289.677
	Aandeel (%)	23,92	24,71	25,02	25,45	26,10	26,38	26,77	27,37
	Verandering (%)	3,40	5,31	3,08	3,69	3,85	2,57	3,44	4,49
Totaal	**Aantal**	**934.642**	**952.585**	**969.896**	**988.567**	**1.001.101**	**1.015.902**	**1.035.469**	**1.058.522**

Bron: RSVZ; berekeningen van het Kmo-observatorium.

Wettelijke erkenning als ambachtsman

Sinds 1 juni 2016 kunnen ambachtslieden een wettelijke erkenning verkrijgen bij de Commissie Ambachtslieden van de FOD Economie. De volgende criteria worden hierbij onderzocht:

- het authentieke karakter van de activiteit,
- het belang van de handenarbeid,
- een kennis die gericht is op kwaliteit, traditie, creatie of innovatie.

De ambachtsman of -vrouw moet ook voldoen aan de volgende voorwaarden:

- in de Kruispuntbank van Ondernemingen ingeschreven staan als handelsonderneming, ambachtsonderneming of niet-handelsonderneming naar privaatrecht,
- minder dan twintig werknemers hebben,
- als activiteit productie, transformatie, reparatie of restauratie van voorwerpen of het leveren van diensten hebben.

"De voorwaarden scheppen voor een competitieve, duurzame en evenwichtige werking van de goederen- en dienstenmarkt in België."

De erkenning is zes jaar geldig en hernieuwbaar voor een nieuwe periode van zes jaar. Indien gedurende een periode van drie maanden niet meer wordt voldaan aan de voorwaarden, dan kan de erkenning evenwel ingetrokken worden.

Inschrijving in het register van de ambachtslieden

In de periode van juni 2016 tot mei 2017, werden reeds 732 ambachtslieden ingeschreven in het register van de ambachtslieden. Heel wat ambachtslieden lieten zich registreren in de eerste maanden die volgden op de lancering van dit initiatief (grafiek 21).

Grafiek 21. Aantal ambachtslieden

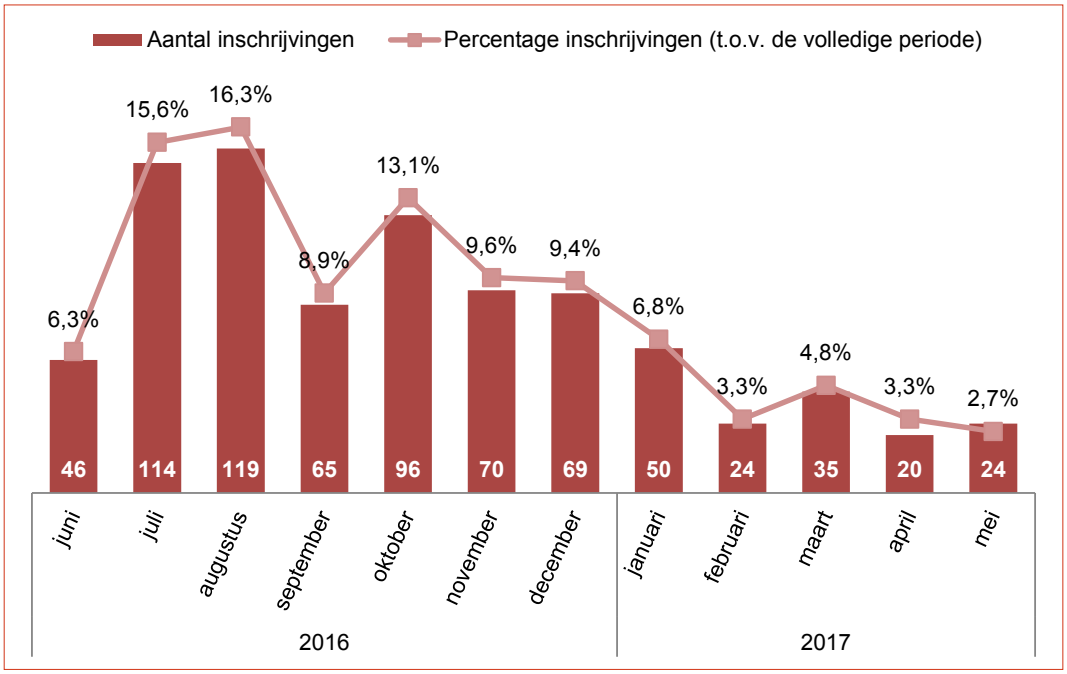

Bron: Algemene Directie K.M.O.-beleid, berekeningen van het Kmo-observatorium.

301 ambachtslieden met het statuut van "natuurlijke persoon" zijn mannen (63 %) t.o.v. 178 vrouwen (37 %).

49 % van de ambachtslieden heeft geen werknemers en 40 % heeft een tot vier werknemers (grafiek 22). 82 ambachtslieden, hetzij 11 % van het totale aantal, stellen meer dan vijf mensen tewerk. 87 % van de ambachtslieden die vijf of meer werknemers in dienst hebben, heeft het statuut van rechtspersoon. Bij de ambachtslieden die minder dan vijf personen in dienst hebben, valt dit percentage terug op 28 %.

Grafiek 22. Aantal ambachtslieden volgens rechtsvorm en aantal werknemers

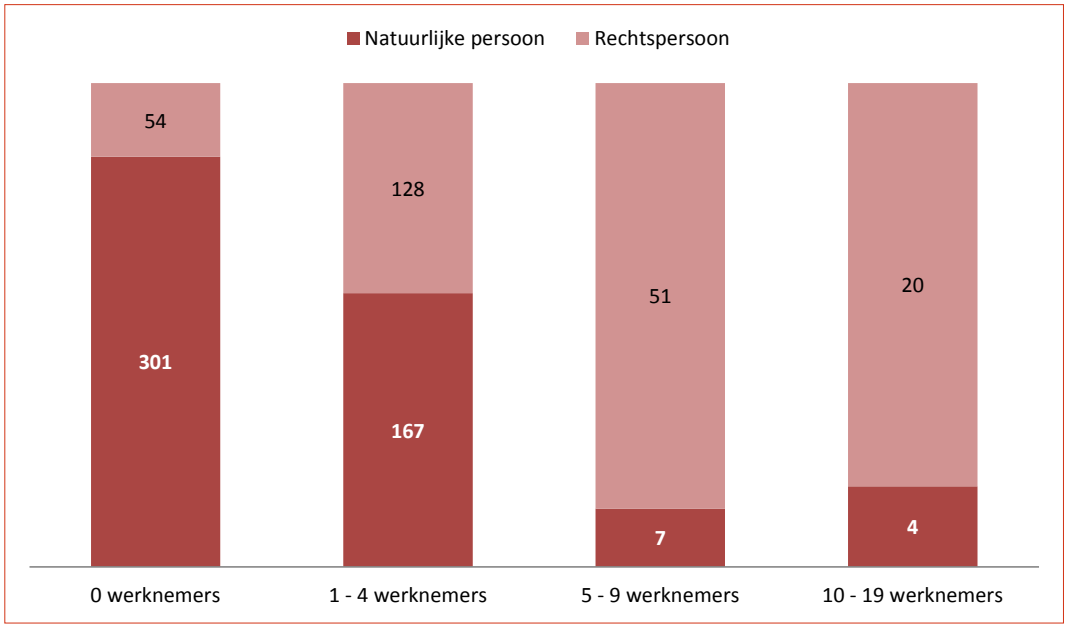

Bron: Algemene Directie K.M.O.-beleid, berekeningen van het Kmo-observatorium.

De meerderheid van de ambachtslieden zijn actief in de voedingsmiddelensector (grafiek 23). Het gaat in totaal om 217 ambachtslieden (30 %), d.w.z. 136 % meer dan in de houtsector, die de tweede grootste sector van tewerkstelling is voor ambachtslieden. Samen vertegenwoordigen de voedsel-, hout-, en textiel-, leer- en modesectoren 52 % van de geregistreerde ambachtslieden.

Grafiek 23. Sectorale verdeling van de ambachtslieden

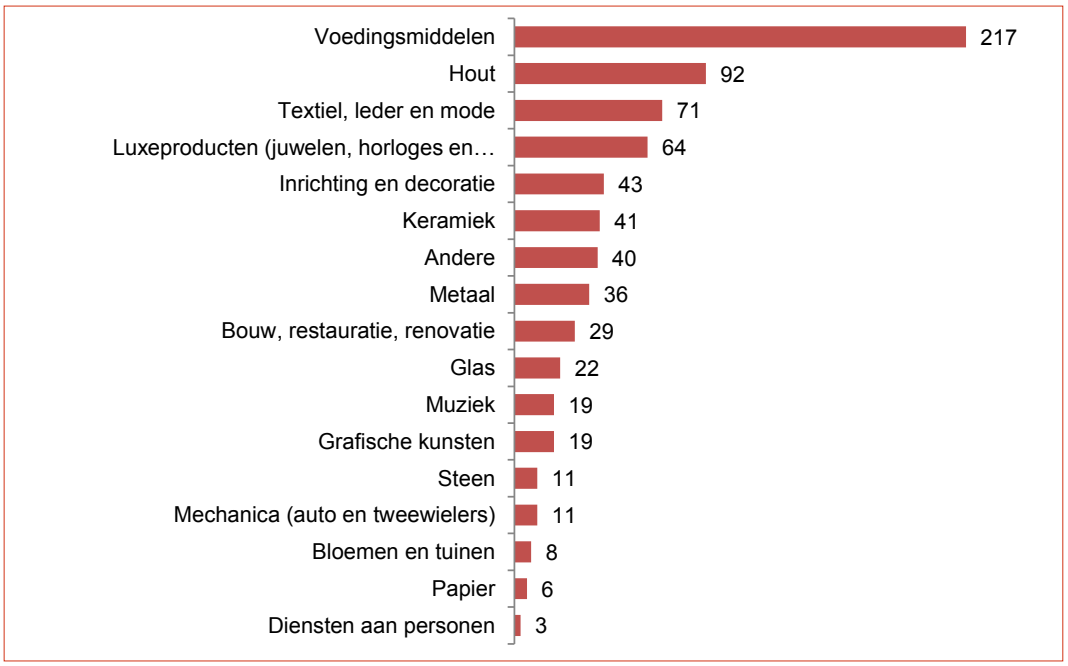

Bron: Algemene Directie K.M.O.-beleid, berekeningen van het Kmo-observatorium.

"De voorwaarden scheppen voor een competitieve, duurzame en evenwichtige werking van de goederen- en dienstenmarkt in België."

3.2. Oprichtingen en stopzettingen

Wat is een zelfstandige ondernemer?

Een natuurlijke persoon die een beroepsactiviteit uitoefent zonder daarbij gebonden te zijn door een arbeidsovereenkomst of statuut.

Oprichtingen

Volgens het RSVZ kwamen er 109.195 nieuwe zelfstandigen en helpers bij in 2016 (grafiek 24). Dit betekent een stijging met 5,81 % ten opzichte van 2015. Sinds het begin van de periode werd de sterkste stijging in 2010 genoteerd (12,49 %).

Grafiek 24. Aantal nieuwe zelfstandigen en helpers en jaarverschil

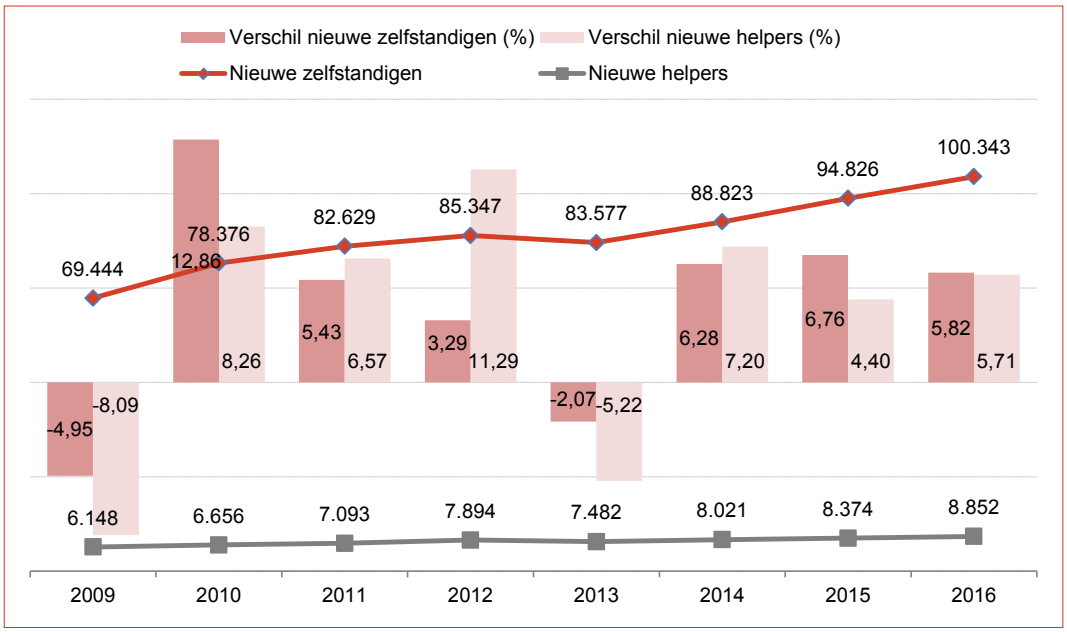

Bron: RSVZ; berekeningen van het Kmo-observatorium.

Sinds 2009 zijn nieuwe ondernemers in hoofdzaak zelfstandigen en helpers in hoofdberoep (grafiek 25). Van de startende zelfstandige ondernemingen in 2016 was 62,94 % een activiteit in hoofdberoep, 34,62 % een activiteit in bijberoep en 2,44 % een activiteit na het pensioen. Ten opzichte van 2015 daalde enkel het aandeel van zelfstandigen en helpers in hoofdberoep, nl. van 64,33 % naar 62,94 %.

Grafiek 25. Aantal startende zelfstandigen en helpers volgens de aard van hun activiteit

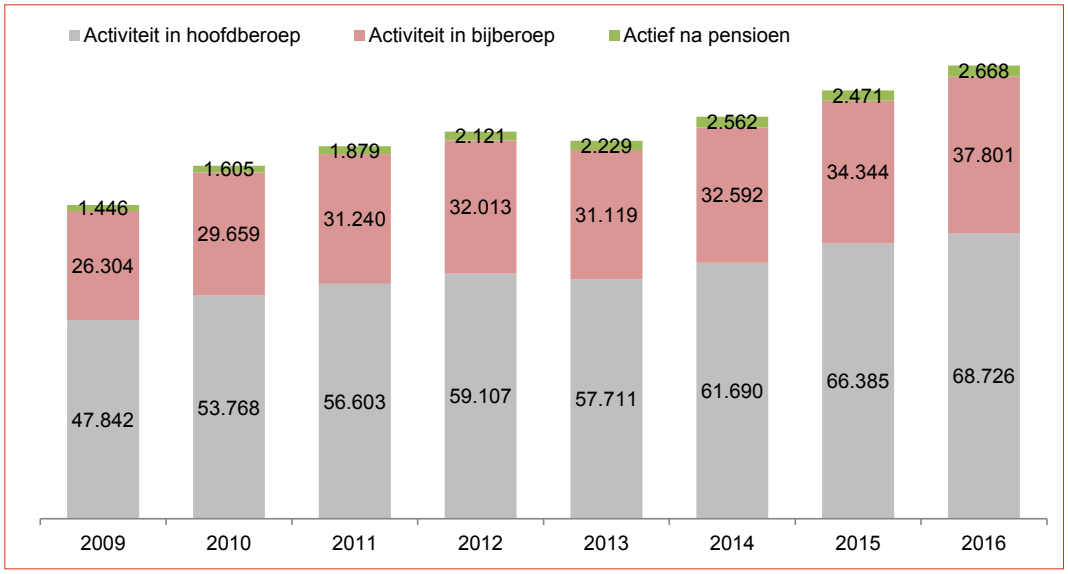

Bron: RSVZ; berekeningen van het Kmo-observatorium.

Stopzettingen

55.671 zelfstandigen en helpers zetten hun activiteiten stop in 2016 (grafiek 26), hetzij 14,17 % meer dan het voorgaande jaar. Dat is het hoogste aantal sinds 2009.

Grafiek 26. Aantal stopzettingen van zelfstandigen en helpers en jaarverschil

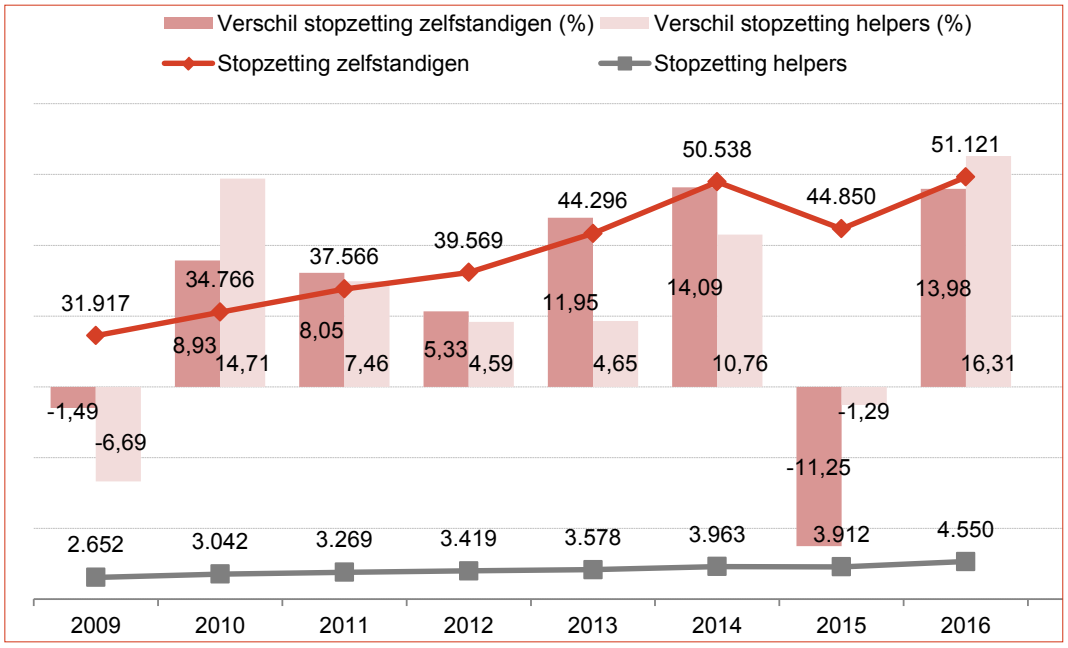

Bron: RSVZ; berekeningen van het Kmo-observatorium.

Sinds 2009 hebben de meeste stopzettingen betrekking op zelfstandigen en helpers die hun activiteit in hoofdberoep uitoefenen (grafiek 27). In 2016 had 64,52 % van de stopzettingen betrekking op een zelfstandige hoofdactiviteit, 25,75 % op een activiteit in bijberoep en 9,73 % op een activiteit na het pensioen.

Grafiek 27. Aantal stopzettingen van activiteiten van zelfstandigen en helpers volgens de aard van hun activiteit

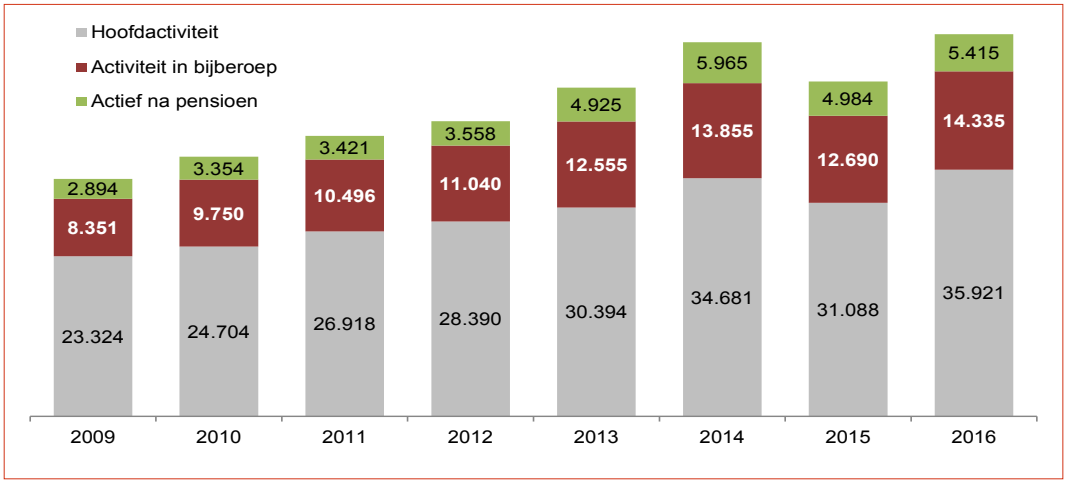

Bron: RSVZ; berekeningen van het Kmo-observatorium.

3.3. Sociale bijdragen

Wat is een zelfstandige ondernemer?

Een natuurlijke persoon die een beroepsactiviteit uitoefent zonder daarbij gebonden te zijn door een arbeidsovereenkomst of statuut.

Volgens de FOD Sociale Zekerheid daalde het aantal aanvragen voor vrijstelling van sociale bijdragen door zelfstandigen met 12,25 % in 2016 om uit te komen op 14.548 aanvragen (tabel 18). De neerwaartse tendens sinds 2014 zet zich dus verder.

Tabel 18. Aantal aanvragen voor vrijstellingen van sociale bijdragen

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Aantal aanvragen	27.565	30.423	26.776	26.844	32.013	27.050	16.579	14.548
Jaarverschil (%)	24,57	10,37	-11,99	0,25	19,26	-15,50	-38,71	-12,25

Bron: FOD Sociale Zekerheid; berekeningen van het Kmo-observatorium.

De geïnde sociale bijdragen van zelfstandigen namen dan weer toe in de periode 2009 tot 2016 (tabel 19). In 2016 werd er een bedrag van 4,234 miljard euro aan sociale bijdragen betaald, wat 2,32 % meer is dan in 2015 (4,138 miljard).

Tabel 19. Geïnde sociale bijdragen

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Geïnd bedrag (in miljard euro)	3,369	3,476	3,537	3,680	3,849	3,879	4,138	4,234
Jaarverschil (%)	5,64	3,18	1,75	4,04	4,59	0,78	6,68	2,32

Bron: FOD Sociale Zekerheid; berekeningen van het Kmo-observatorium.

3.4. Internationale vergelijking

Wat is een zelfstandige ondernemer?

De enige eigenaar of mede-eigenaar van de onderneming zonder rechtspersoonlijkheid waarin hij werkt.

Uit de Europese Enquête naar de arbeidskrachten (EAK- EU) blijkt dat 638.700 zelfstandige ondernemers tussen 15 en 74 jaar actief waren in België in 2016, t.o.v. 594.600 in 2009. Dit betekent aldus een toename van 7,42 % in zeven jaar tijd (grafiek 28). Deze cijfers houden enkel rekening met de zelfstandigen in hoofdberoep, helpers uitgesloten[9]. In dezelfde periode steeg het aantal zelfstandige ondernemers in Nederland met 22,59 % en in Frankrijk met 14,33 %. Van onze drie buurlanden liet enkel Duitsland een daling optekenen, nl. -2,54 %.

Grafiek 28. Aantal zelfstandige ondernemers volgens land

In duizend.

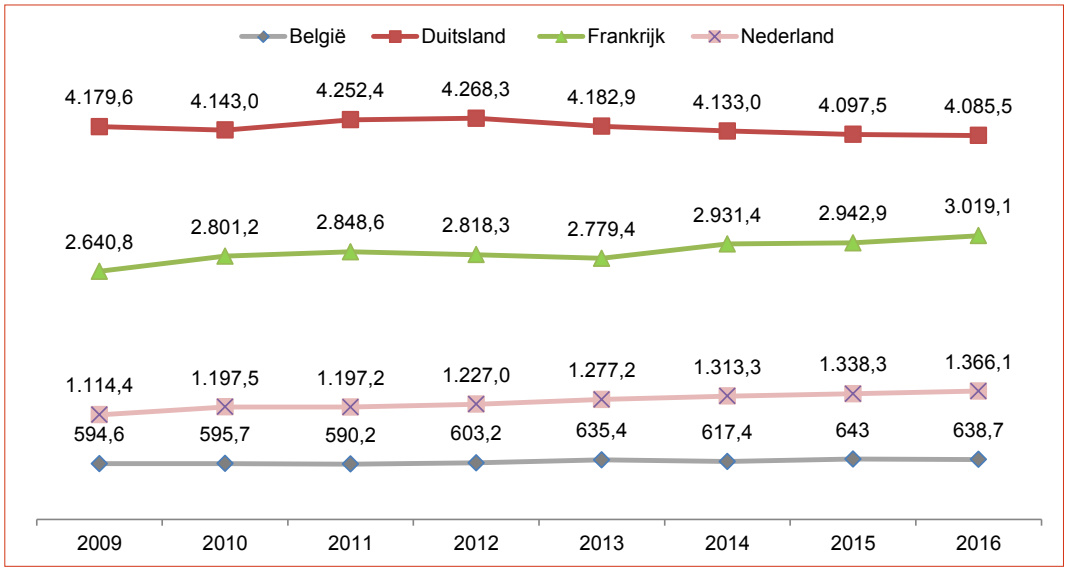

Bron: Eurostat, 19 september 2017; berekeningen van het Kmo-observatorium.

9 Volgens de gegevens van het RSVZ, weergegeven in punt 3.1 "Profiel van de zelfstandige ondernemers", waren er 659.649 zelfstandige ondernemers in hoofdberoep (helpers niet meegeteld) in 2016.

"De voorwaarden scheppen voor een competitieve, duurzame en evenwichtige werking van de goederen- en dienstenmarkt in België."

In 2016 waren de zelfstandigen in België vooral actief in de sectoren "groot- en detailhandel; reparatie van auto's en motorfietsen" (16,61 %), "bouwnijverheid" (15,52 %) en "vrije beroepen en wetenschappelijke en technische activiteiten" (15,17 %). In Duitsland stonden de "vrije beroepen en wetenschappelijke en technische activiteiten"met een aandeel van 14,30 % op de eerste plaats in de top drie van de belangrijkste sectoren. Op de tweede plaats stond "groot- en detailhandel; reparatie van auto's en motorfietsen" met 13,12 % en op de derde plaats de bouwnijverheid, met een aandeel van 11,46 %. In Frankrijk staat de sector "groot- en detailhandel; reparatie van auto's en motorfietsen" (14,80 %) op kop, gevolgd door de sector "landbouw, bosbouw en visserij" (14,08 %) en de bouwsector (12,63 %). In Nederland zijn zelfstandigen vooral actief in de sector "vrije beroepen en wetenschappelijke en technische activiteiten" (15,79 %). De tweede en derde belangrijkste sectoren zijn respectievelijk "groot- en detailhandel; reparatie van auto's en motorfietsen" (12,57 %) en "menselijke gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening" (9,54 %).

In 2016 waren per 1.000 inwoners tussen 15 en 74 jaar 76,40 zelfstandigen in hoofdberoep geregistreerd in België (grafiek 29). België staat aldus op de tweede positie, na Nederland (106,99). Duitsland (65,66) en Frankrijk (63,73) scoorden lager.

Grafiek 29. Densiteit van het aantal zelfstandigen

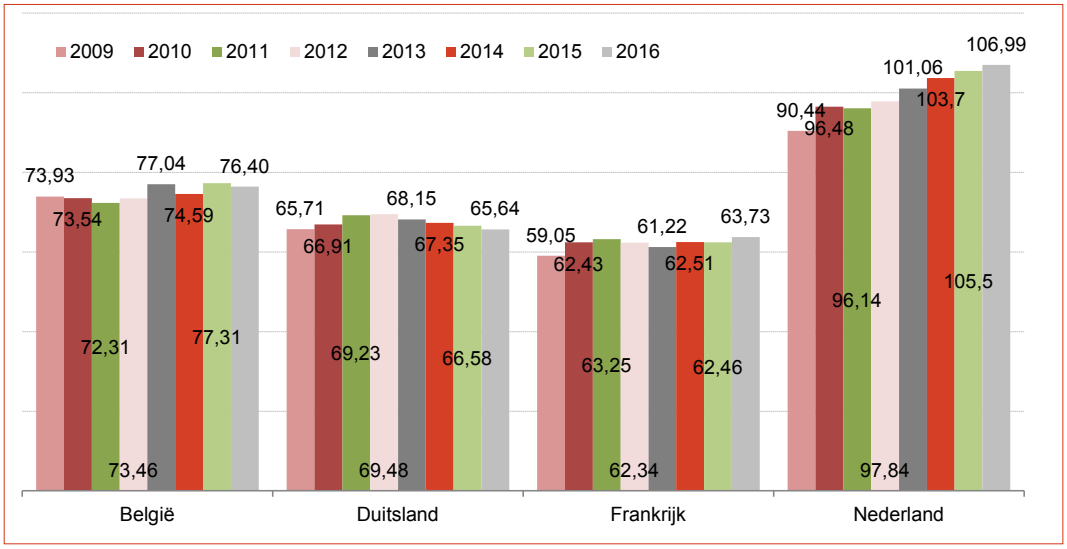

Bron: Eurostat, 19 september 2017; berekeningen van het Kmo-observatorium.

De samenvattende tabel (tabel 20) geeft de positieve (groen) of negatieve ontwikkeling (rood) van de verschillende kernindicatoren weer.

Tabel 20. Indicatoren van hoofdstuk "Demografie van de zelfstandige ondernemers"

Indicatoren	2012/ 2011	2013/ 2014	2014/ 2013	2015/ 2014	2016/ 2015
Aantal zelfstandigen en helpers (%)	1,9	1,3	1,5	1,9	2,2
Aantal nieuwe zelfstandigen en helpers (oprichtingen) (%)	3,9	-2,3	6,4	6,6	5,8
Aantal stopgezette activiteiten van zelfstandigen en helpers (stopzettingen) (%)	5,3	11,4	13,8	-10,5	14,2
Aantal aanvragen voor vrijstellingen van sociale bijdragen (%)	0,3	19,3	-15,5	-38,7	-12,3
Geïnde sociale bijdragen (%)	4,0	4,6	0,8	6,7	2,3

Bron: Kmo-observatorium.

4. Vrouwelijk ondernemerschap

In dit hoofdstuk wordt gekeken naar de plaats die vrouwen innemen op de arbeidsmarkt. Vervolgens wordt onderzocht hoeveel vrouwen als zelfstandige ondernemer of helper actief zijn. Ook wordt onderzocht hoe sterk vrouwen vertegenwoordigd zijn in bepaalde beroepsgroepen. Tot slot wordt de vergelijking gemaakt met onze buurlanden.

De boordtabel zou idealiter ook het aantal ondernemers die toelagen en overheidssubsidies ontvangen, moeten opsplitsen naar geslacht, maar deze informatie ontbreekt momenteel.

4.1. Tewerkstellingsgraad

De tewerkstellingsgraad van vrouwen is de verhouding tussen het aantal vrouwen met een baan (werkende bevolking) en de populatie van vrouwen die, in dit geval, tussen de 20 en 64 jaar oud zijn (actieve bevolking). Uit de gegevens van de Enquête naar de arbeidskrachten (EAK- EU) blijkt dat de tewerkstellingsgraad is gestegen van 61,0 % in 2009 tot 63,0 % in 2016 (grafiek 30). Deze resultaten zijn stabiel gebleven in de periode 2015-2016.

De tewerkstellingsgraad die wordt berekend op basis van de administratieve gegevens van het Federaal Planbureau voor de bevolkingsgroep in de categorie 20 tot 64-jarigen, levert weliswaar een hogere score op. In 2016, had 65,2 % van de vrouwen van werkende leeftijd een baan. Dat is een toename met 0,7 procentpunt tegenover 2015.

Grafiek 30. Tewerkstellingsgraad van mannen en vrouwen (%)

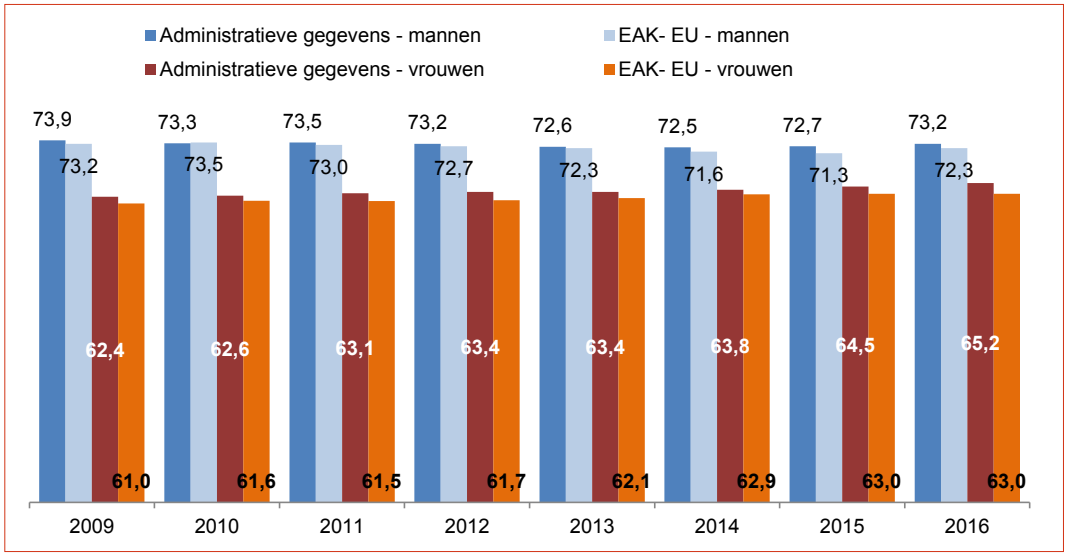

Bron: Federaal Planbureau, Eurostat, 19 september 2017; berekening van het Kmo-observatorium.

4.2. Het statuut van zelfstandige

Van de 1.058.522 zelfstandigen en helpers die in 2016 geregistreerd waren bij het RSVZ, waren 691.564 mannen en 366.958 vrouwen (grafiek 31). Dat is een toename van 2,01 % van het aantal mannen en 2,64 % van het aantal vrouwen ten opzichte van 2015. In 2016, net als in 2015, was dus meer dan één zelfstandige op drie een vrouw. Het groeipercentage van het aantal vrouwen was hoger dan dat van de mannen over de laatste acht jaar. Dat is toe te schrijven aan een inhaalbeweging, die deels wordt verklaard door een aanvankelijk laag aantal vrouwelijke zelfstandigen en helpers.

Het aantal en het aandeel van de vrouwelijke helpers daalt evenwel sinds 2009. In 2009 waren zij nog met 46.549; in 2016 viel hun aantal terug op 35.973. Het aandeel van deze vrouwen in het totaal aantal zelfstandigen en helpers bedroeg 4,98 % in 2009 en 3,40 % in 2016. Het aantal mannelijke helpers is daarentegen vrijwel stabiel gebleven (30.184 in 2009 en 30.044 in 2016).

"De voorwaarden scheppen voor een competitieve, duurzame en evenwichtige werking van de goederen- en dienstenmarkt in België."

Grafiek 31. Aantal zelfstandigen en helpers volgens geslacht

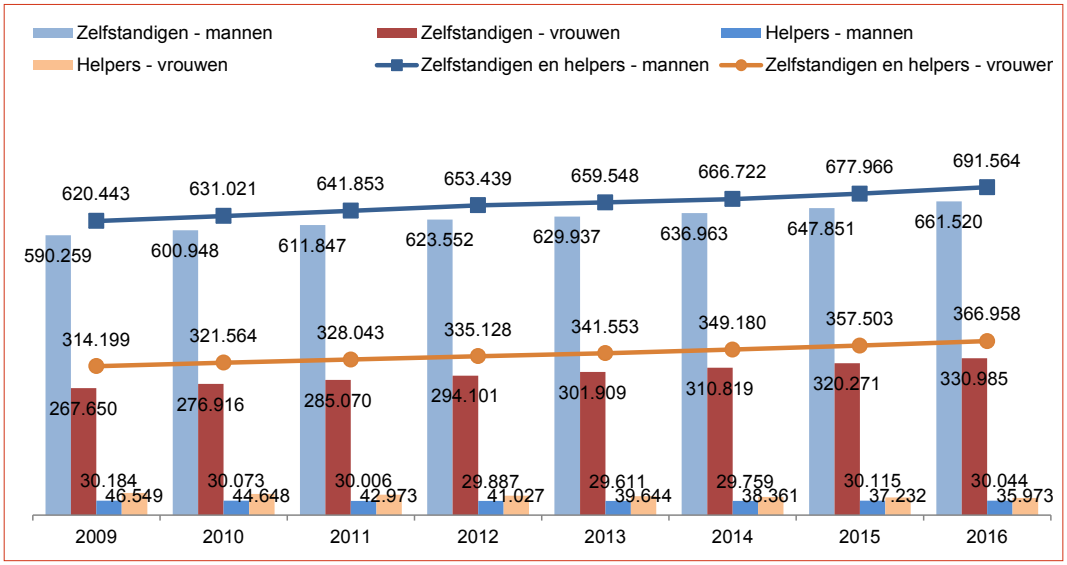

Bron: RSVZ, berekeningen van het Kmo-observatorium.

Opgesplitst naar **aard van bezigheid**, was 23,14 % van de zelfstandigen en helpers in hoofdberoep een vrouw. Van alle zelfstandigen die hun activiteit in bijberoep uitoefenden was 9,23 % een vrouw, en van alle zelfstandigen actief na de pensioenleeftijd was 2,30 % een vrouw in 2016 (tabel 21). Ten opzichte van 2009 is het aandeel vrouwen die "in bijberoep" actief waren het sterkst gegroeid in 2016, met een stijging van 7,22 % naar 9,23 %. In de periode 2015-2016 nam het aandeel van deze vrouwelijke ondernemers met 0,28 procentpunt toe. Het aandeel van de groep "actieven na de pensioenleeftijd" nam met 0,07 procentpunt toe in de periode 2015-2016. Het aandeel van de categorie zelfstandige vrouwen en vrouwelijke helpers "in hoofdberoep" kromp met 0,21 procentpunt in de periode 2015-2016.

Tabel 21. Zelfstandigen en helpers volgens geslacht en de aard van bezigheid

In eenheden en % wijziging tegenover voorgaand jaar.

			2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Hoofd-activiteit	Mannen		431.868	438.173	444.015	449.850	450.681	454.577	462.621	469.500
		%	46,21	46,00	45,78	45,51	45,02	44,75	44,68	44,35
	Vrouwen		230.171	231.553	232.135	233.669	234.814	237.458	241.752	244.912
		%	24,63	24,31	23,93	23,64	23,46	23,37	23,35	23,14
Activiteit in bijberoep	Mannen		138.345	140.059	141.996	144.194	145.298	144.712	144.856	147.329
		%	14,80	14,70	14,64	14,59	14,51	14,24	13,99	13,92
	Vrouwen		67.517	72.606	77.373	81.959	85.672	89.289	92.657	97.706
		%	7,22	7,62	7,98	8,29	8,56	8,79	8,95	9,23
Actief na pensioen	Mannen		50.230	52.789	55.842	59.395	63.569	67.433	70.489	74.735
		%	5,37	5,54	5,76	6,01	6,35	6,64	6,81	7,06
	Vrouwen		16.511	17.405	18.535	19.500	21.067	22.433	23.094	24.340
		%	1,77	1,83	1,91	1,97	2,10	2,21	2,23	2,30
Totaal			**934.642**	**952.585**	**969.896**	**988.567**	**1.001.101**	**1.015.902**	**1.035.469**	**1.058.522**

Bron: RSVZ; berekeningen van het Kmo-observatorium.

"De voorwaarden scheppen voor een competitieve, duurzame en evenwichtige werking van de goederen- en dienstenmarkt in België."

De meerderheid van zelfstandige vrouwen en vrouwelijke helpers was actief in drie **sectoren** in 2016: de vrije beroepen (38,03 % van de vrouwen), handel (31,62 %) en diensten (11,90 %) (grafiek 32). Bij de mannen stonden deze bedrijfstakken respectievelijk op de derde, eerste en vijfde plaats in de rangschikking.

Grafiek 32. Sectorale verdeling van zelfstandige ondernemers en helpers volgens geslacht in 2016 (%)

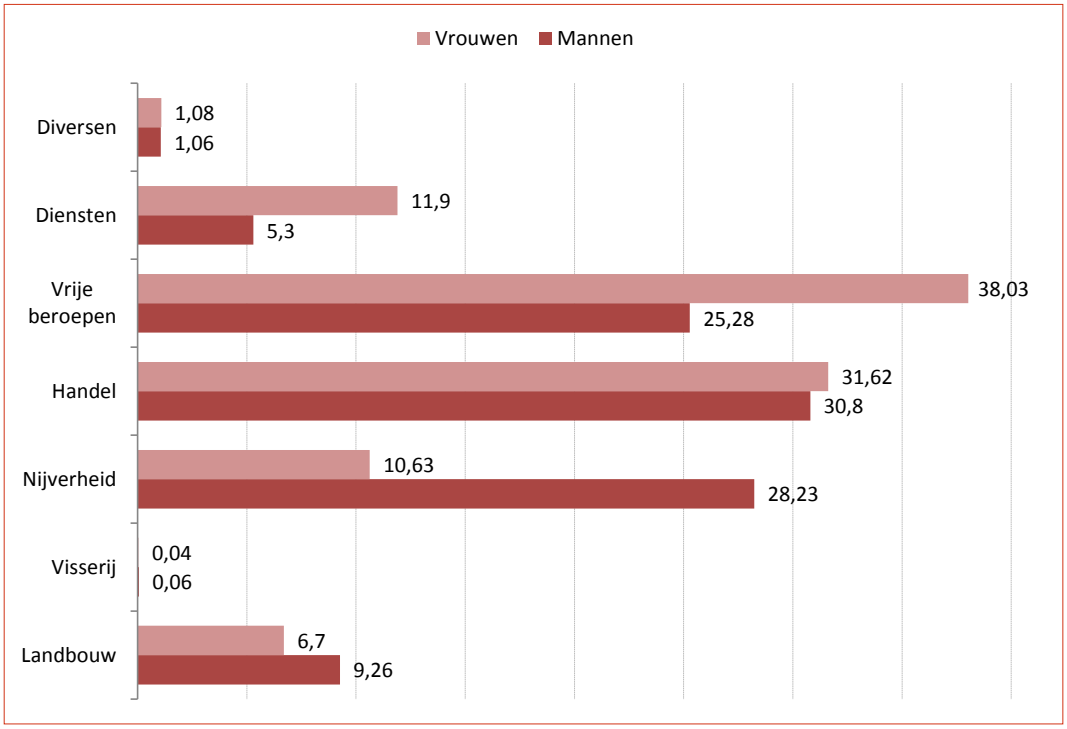

Bron: RSVZ, berekeningen van het Kmo-observatorium.

Oprichtingen en stopzettingen

Het aantal vrouwen dat een activiteit opstart, volgt dezelfde tendens als de mannelijke tegenpool (grafiek 33). Er bestaat ook een positieve correlatie tussen de stopzettingen bij mannen en bij vrouwen.

Het aantal mannen die zelfstandige of helper worden, steeg met 44,10 % over de gehele periode, terwijl het aantal vrouwen met 45,01 % toenam. Het aantal stopzettingen lag tussen 2009 en 2016 hoger bij de vrouwen dan bij de mannen (66,24 % t.o.v. 58 %).

Grafiek 33. Aantal opgestarte activiteiten (oprichtingen) en stopgezette activiteiten (stopzettingen) volgens geslacht

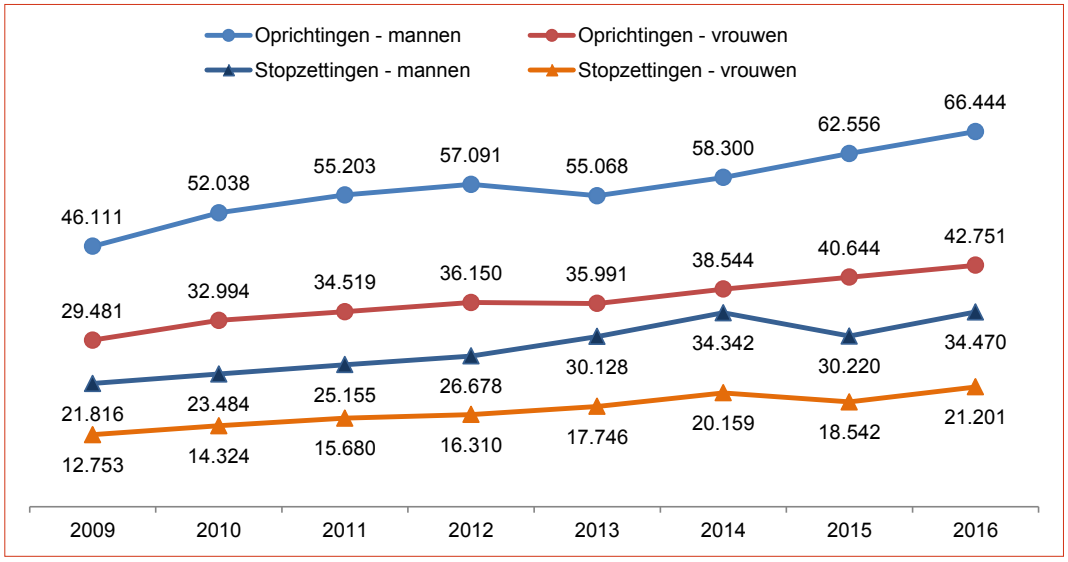

Bron: RSVZ; berekeningen van het Kmo-observatorium.

Het vrouwelijke ondernemerschap heeft dus nog een groeimarge. De verhouding tussen het aantal personen met een zelfstandigen- of helpersstatuut en de beroepsbevolking (al dan niet werkend) is kleiner bij de vrouwen dan bij de mannen (tabel 22, ratio ZELFST./AB).

Dezelfde vaststelling geldt voor de verhouding tussen deze zelfstandigen en helpers en de werkende beroepsbevolking[10]. Het aantal personen met een zelfstandigen- of helpersstatuut ten opzichte van de werkende beroepsbevolking is hoger bij de mannen, hoewel het aantal werkende vrouwen sterker stijgt (behalve in 2016).

10 De werkende beroepsbevolking omvat de zelfstandige ondernemers en werknemers van 15 jaar en ouder.

Tabel 22. Aantal zelfstandigen, actieve en werkzame bevolking en verschillende ratio's, volgens geslacht

In eenheden en % wijziging tegenover voorgaand jaar.

	Geslacht	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Aantal zelfstandigen en helpers (ZELFST.)	Mannen	620.443	631.021	641.853	653.439	659.548	666.722	677.966	691.564
	Vrouwen	314.199	321.564	328.043	335.128	341.553	349.180	357.503	366.958
Actieve bevolking (AB)	Mannen	2.609.324	2.649.335	2.622.762	2.637.156	2.651.383	2.643.862	2.639.889	2.648.790
		0,03%	1,53%	-1,00%	0,55%	0,54%	-0,28%	-0,15%	0,34%
	Vrouwen	2.159.424	2.206.793	2.194.100	2.210.266	2.249.508	2.276.522	2.280.795	2.280.606
		1,00%	2,19%	-0,58%	0,74%	1,78%	1,20%	0,19%	-0,01%
Ratio (ZELFST./AB)	Mannen	23,78%	23,82%	24,47%	24,78%	24,88%	25,22%	25,68%	26,11%
	Vrouwen	14,55%	14,57%	14,95%	15,16%	15,18%	15,34%	15,67%	16,09%
Werkende beroepsbevolking (WB)	Mannen	2.405.579	2.432.599	2.434.543	2.433.373	2.419.733	2.402.480	2.396.861	2.433.069
		-1,36%	1,12%	0,08%	-0,05%	-0,56%	-0,71%	-0,23%	1,51%
	Vrouwen	1.983.791	2.017.991	2.035.915	2.045.662	2.064.806	2.094.864	2.102.431	2.107.498
		0,45%	1,72%	0,89%	0,48%	0,94%	1,46%	0,36%	0,24%
Ratio (ZELFST./WB) (in %)	Mannen	25,79	25,94	26,36	26,85	27,26	27,75	28,29	28,42
	Vrouwen	15,84	15,93	16,11	16,38	16,54	16,67	17,00	17,41

Bron: Algemene Directie Statistiek - Statistics Belgium; RSVZ; berekeningen van het Kmo-observatorium.

4.3. Vrije beroepen

Sommige vrije en intellectuele beroepen zijn onderworpen aan een bijzondere reglementering. Wie deze uitoefent, moet voldoen aan de toelatingsvoorwaarden tot deze beroepen of aan de voorwaarden voor de uitoefening ervan. Bepaalde beroepsorganisaties zijn betrokken bij deze reglementering.

Uit een onderzoek naar de samenstelling van de belangrijkste besluitvormingsorganen van[11] vier beroepsorganisaties blijkt dat het aantal vrouwen in deze organen relatief overeenkomt met hun aantal leden en stagiairs. In drie andere instellingen is het verschil duidelijk groter (tabellen 23 en 24).

Gemiddeld 35 % van de leden van de nationale raad van het Beroepsinstituut van erkende boekhouders en fiscalisten (BIBF) zijn vrouwen en 29 % van het aantal leden en stagiairs zijn vrouwen. 29 % van de leden van de Raad van het Instituut van de Accountants en Belastingconsulenten (IAB) zijn vrouwen en vrouwen vertegenwoordigen 30 % van het totaal aantal leden en stagiairs. Bij het Beroepsinstituut van Vastgoedmakelaars (BIV) bestaat zowel de nationale raad als het aantal leden en stagiairs voor gemiddeld 28 % uit vrouwen. In de Raad van het Instituut van de Autoexperten (IAE) zetelt daarentegen geen enkele vrouw, en zij maken slechts 1 % van het aantal leden en stagiairs uit.

11 Effectieve leden van de nationale raden van het BIV, de Orde van Architecten, de Orde van Geneesheren en het BIBF, de Raad van het IAB en het IAE, de plenaire vergadering van de Psychologencommissie.

Tabel 23. Leden van bestuursorganen volgens geslacht (%)

		2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Gemiddelde
BIBF	Vrouwen	39	39	33	33	33	33	33	33	35
	Mannen	61	61	67	67	67	67	67	67	65
Psycholo-gen-commissie	Vrouwen	29	29	29	29	37	37	37	37	33
	Mannen	71	71	71	71	63	63	63	63	67
IAB	Vrouwen	29	29	29	29	29	29	29	36	29
	Mannen	71	71	71	71	71	71	71	64	71
BIV	Vrouwen	28	28	28	28	28	28	28	28	28
	Mannen	72	72	72	72	72	72	72	72	72
Orde van Architecten	Vrouwen	10	10	10	20	20	20	30	30	19
	Mannen	90	90	90	80	80	80	70	70	81
Orde van Geneeshe-ren	Vrouwen	0	0	0	6	6	6	6	6	4
	Mannen	100	100	100	94	94	94	94	94	96
IAE	Vrouwen					nb*	0	0	0	0
	Mannen					nb	100	100	100	100

* niet beschikbaar.

Bron: BIV, BIBF, IAB, Orde van Architecten, Psychologencommissie, IAE, Orde van Geneesheren; berekeningen van het Kmo-observatorium.

De vertegenwoordiging van de Psychologencommissie bij de Nationale raad bestaat voor slechts gemiddeld 33 % uit vrouwen, terwijl de commissie zelf voor 79 % uit vrouwen bestaat. De Orde van Architecten wordt voor gemiddeld 19 % door vrouwen vertegenwoordigd bij de Nationale Raad, terwijl 33 % van haar leden en stagiairs vrouwen zijn. De Orde van Geneesheren werd in 2016 voor 6 % door vrouwen vertegenwoordigd in de Nationale Raad, terwijl 43 % van haar leden en stagiairs vrouwen zijn.

Tabel 24. Verdeling van de leden en stagiairs van de instellingen volgens geslacht (%)

		2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Gemiddelde
BIBF	Vrouwen	28	28	29	29	29	30	31	32	29
	Mannen	72	72	71	71	71	70	69	68	71
Psychologen-commissie	Vrouwen	75	76	77	78	79	80	81	82	79
	Mannen	25	24	23	22	21	20	19	18	21
IAB	Vrouwen		nb	28	29	29	31	32	32	30
	Mannen		nb	72	71	71	69	68	68	70
BIV	Vrouwen		nb	27	28	24	30	30	30	28
	Mannen		nb	73	72	76	70	70	70	72
Orde van Architecten	Vrouwen		nb		33	31	32	33	33	33
	Mannen		nb		67	69	68	67	67	67
Orde van Geneesheren	Vrouwen		nb						43	43
	Mannen		nb						57	57
IAE	Vrouwen		nb			0	1	1	1	1
	Mannen		nb			100	99	99	99	99

* niet beschikbaar.

Bron: BIV, BIBF, IAB, Orde van Architecten, Psychologencommissie, IAE, Orde van Geneesheren; berekeningen van het Kmo-observatorium.

"De voorwaarden scheppen voor een competitieve, duurzame en evenwichtige werking van de goederen- en dienstenmarkt in België."

4.4. Internationale vergelijking

Uit de Europese Enquête naar de arbeidskrachten (EAK-EU) blijkt dat 179.400 vrouwen tussen 15 en 74 jaar zelfstandige ondernemers waren in België in 2009, t.o.v. 199.100 in 2016. Dit betekent dus een toename van 10,98 % in zeven jaar tijd (grafiek 34). Deze cijfers houden enkel rekening met de zelfstandigen in hoofdberoep, helpers uitgesloten. In dezelfde periode steeg het aantal zelfstandige vrouwelijke ondernemers in Frankrijk met 29,68 %, in Nederland met 27,74 % en in Duitsland met 3,55 %.

Grafiek 34. Aantal zelfstandige vrouwen volgens land

In duizend

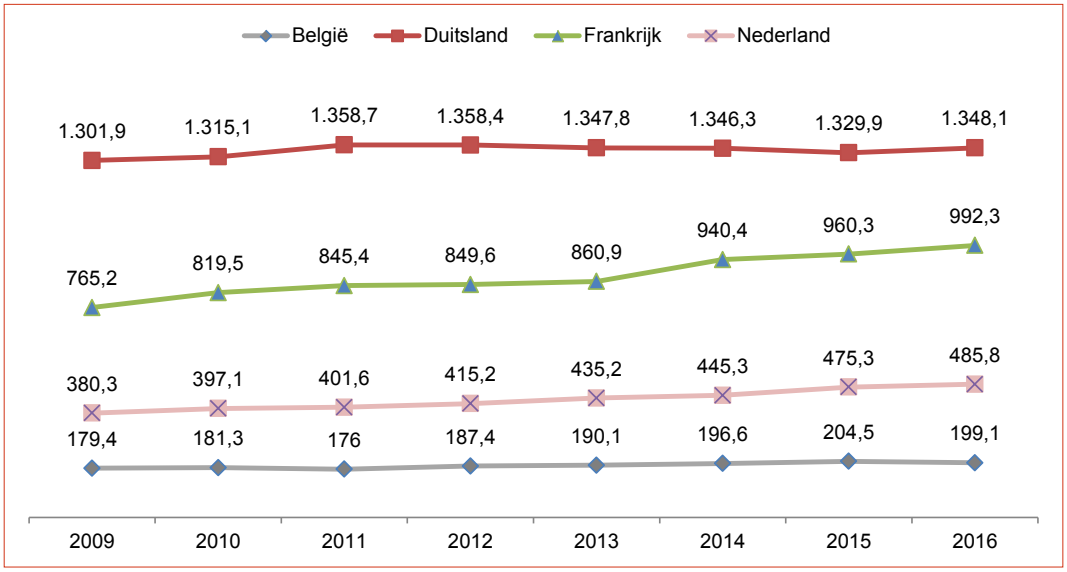

Bron: Eurostat, 19 september 2017; berekeningen van het Kmo-observatorium.

De samenvattende tabel (tabel 25) geeft de positieve (groen), nul- (oranje) of negatieve wijziging (rood) van de verschillende kernindicatoren weer.

Tabel 25. Indicatoren van het hoofdstuk "vrouwelijk ondernemerschap"

Indicatoren	2012/ 2011	2013/ 2012	2014/ 2013	2015/ 2014	2016/ 2015
Tewerkstellingsgraad bij vrouwen – Federaal Planbureau (in procentpunt)	0,3	0,0	0,4	0,7	0,7
Tewerkstellingsgraad bij vrouwen – EAK (in procentpunt)	0,2	0,4	0,8	0,1	0,0
Aantal vrouwelijke zelfstandigen en helpers (%)	2,2	1,9	2,2	2,4	2,6
Aantal startende vrouwelijke zelfstandigen en helpers (oprichtingen) (%)	4,7	-0,4	7,1	5,4	5,2
Aantal stopgezette activiteiten bij vrouwelijke zelfstandigen en helpers (stopzettingen) (%)	4,0	8,8	13,6	-8,0	14,3

Bron: Kmo-observatorium.

5. Internationalisering

De toegang tot buitenlandse markten is een bepalende factor voor de ontwikkeling van ondernemerschap. De analyse van het aantal kmo's die goederen exporteren, verdeeld naar omvang, sector en handelspartners, geeft een goed beeld van de internationale activiteiten van onze bedrijven.

	Categorie	Personeelsbestand
Kmo	Micro-onderneming	0 - 9
	Kleine onderneming	10 - 49
	Middelgrote onderneming	50 - 249

5.1. Profiel van de exporterende kmo's

Volgens de gegevens van de Nationale Bank van België (NBB) waren 43.660 Belgische kmo's actief in de export in 2014, het laatste jaar waarvoor deze gegevens beschikbaar zijn. De totale waarde van hun goederen bedroeg meer dan 108 miljard euro (108.289.680.168 euro).

Kijkt men naar de grootte van de ondernemingen die actief zijn in de internationale goederenhandel, dan blijkt dat 69,2 % onder hen micro-ondernemingen zijn (30.226). De kleine en middelgrote ondernemingen volgen met respectievelijk 24,7 % (10.759) en 6,1 % (2.675).

Vanuit sectoraal oogpunt waren de meeste exporterende kmo's (47,9 %) actief in de sector "groot- en detailhandel; reparatie van auto's en motorfietsen" in 2014. Op de tweede en derde plaats stonden de industrie (19,4 %) en de bouwnijverheid (7,6 %). Grafiek 35 illustreert het belang van de acht grootse exportsectoren.

Grafiek 35. Aantal exporterende kmo's per sector in 2014 (%)

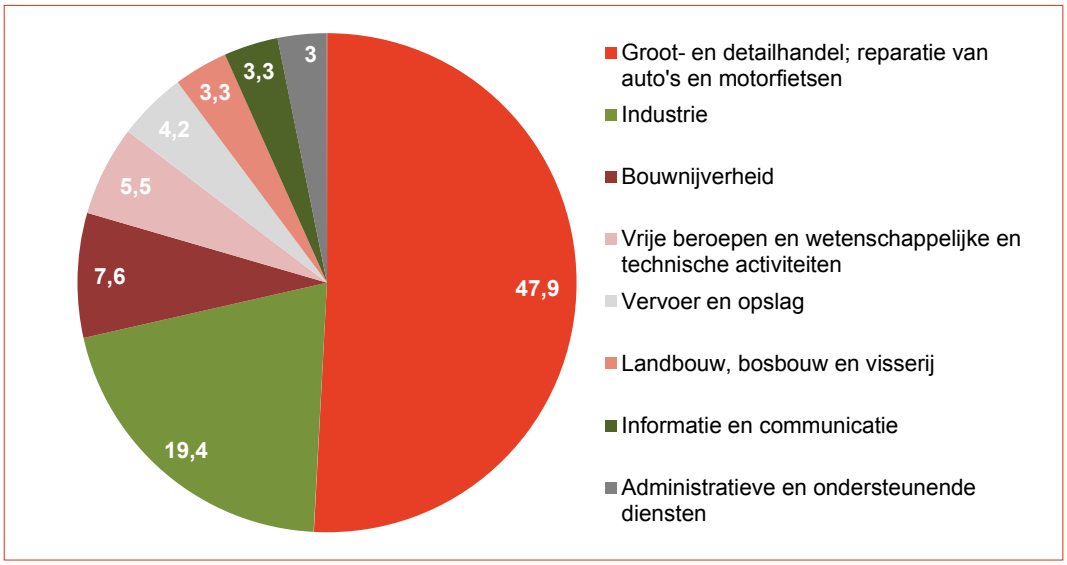

Bron: Nationale Bank van België, berekeningen van het Kmo-observatorium.

Tot slot was de goederenexport van onze kmo's vooral bestemd voor landen binnen de Europese Unie (EU). In 2014, gaf 95,1 % van de kmo's intracommunautaire leveringen aan en voerde 27,3 % van de ondernemingen goederen uit buiten de EU. Een Belgische kmo kan vanzelfsprekend zowel actief zijn op de intracommunautaire markt als buiten de EU.

5.2. Prestaties van de kmo's ten opzichte van de grote ondernemingen

De studie "De exportprestaties van de Belgische kmo's" die PwC voor de FOD Economie uitvoerde in 2016, vergeleek de uitvoer door kmo's met de uitvoer door grote ondernemingen in sectoren die goed zijn voor meer dan 70 % van de uitvoer. Uit die studie blijkt dat de kmo's in 2013 meer of evenveel hebben bijgedragen aan de export als de grote ondernemingen in de volgende sectoren:

- de vervaardiging van voedingsmiddelen (NACE 10): kmo's zijn goed voor 51 % van de uitvoer, terwijl grote ondernemingen 45 % voor hun rekening nemen[12];
- de vervaardiging van tabaksproducten (NACE 12): 38 % van de uitvoer werd gerealiseerd door kmo's en een even groot aandeel door grote ondernemingen;

12 Het aantal werknemers kon evenwel niet worden bepaald voor een deel van de ondernemingen.

- De vervaardiging van producten van metaal, exclusief machines en apparaten (NACE 25): kmo's waren goed voor 66 % van de uitvoer, grote ondernemingen voor 33 %;
- detailhandel, met uitzondering van de handel in auto's en motorfietsen (NACE 47): 44 % van de uitvoer werd gerealiseerd door kmo's, 41 % door grote ondernemingen;
- informatie en communicatie (NACE 58 tot 63): 78 % van de uitvoer werd gerealiseerd door kmo's, 11 % door grote ondernemingen;
- de financiële activiteiten en verzekeringen (NACE 64 tot 66): 84 % van de uitvoer werd gerealiseerd door kmo's, 13 % door grote ondernemingen.

5.3. Internationale vergelijking

Volgens de Comext database van Eurostat nam het **aantal** kmo's actief in de goederenexport in België en Duitsland af in de periode 2012-2013 (tabel 26). Deze krimp bedroeg respectievelijk -1,1 % (van 44.683 naar 44.205) en -0,6 % (van 178.034 naar 176.962). In Frankrijk en Nederland daarentegen groeide het aantal exporterende kmo's, met respectievelijk 1,2 % (van 112.904 naar 114.305) en 0,3 % (van 124.300 naar 124.668).

In **waardetermen** zagen drie landen hun export van goederen stijgen tussen 2012 en 2013. Nederland behaalde de beste score (9 %), gevolgd door Frankrijk (2,6 %) en België (0,5 %). Duitsland was het enige land met een negatieve groei (-1,8 %).

In 2013 was het aandeel micro-ondernemingen vergeleken met kleine en middelgrote ondernemingen overal het hoogste: in België (69,1 %), Frankrijk (66,6 %), Nederland (80,6 %) en Duitsland (59,6 %). In waarde echter vertegenwoordigden de micro-ondernemingen slechts 14,6 % van de totale uitvoer vanuit België, t.o.v. 20 % in Nederland en 17,2 % in Duitsland. In waarde bleef het aandeel van de export van micro-ondernemingen groter in Frankrijk (44,4 %) dan in de overige drie landen. In België (53,7 %), Nederland (55,3 %) en Duitsland (55,5 %) leverden de middelgrote ondernemingen de grootste bijdrage aan de totale export van goederen in waarde in 2013.

De exportprestaties van de Belgische kmo's waren beter dan die van onze drie belangrijkste handelspartners. In 2013 exporteerden onze kmo's voor gemiddeld 2.391.200 euro, t.o.v. 1.742.160 euro voor de Nederlandse kmo's, 1.655.680 euro voor de Franse kmo's en 1.310.590 voor de Duitse kmo's.

"De voorwaarden scheppen voor een competitieve, duurzame en evenwichtige werking van de goederen- en dienstenmarkt in België."

Tabel 26. Aantal uitvoerende ondernemingen en exportcijfer volgens grootte (2013)

	Aantal bedrijven			Export in waarde			
	Aantal	Aandeel	Wijziging 2013/2012	Bedrag (X 1.000 euro)	Aandeel	Wijziging 2013/2012	Gemiddelde in euro
België							
Kmo's	44.205		-1,07%	105.703.112		0,49%	2.391,20
Micro-ondernemingen	30.526	69,06%	-1,08%	15.407.747	14,58%	0,61%	504,74
Kleine ondernemingen	10.941	24,75%	-1,05%	33.566.556	31,76%	3,08%	3.067,96
Middelgrote ondernemingen	2.738	6,19%	-1,08%	56.728.809	53,67%	-1,02%	20.719,07
Frankrijk							
Kmo's	114.305		1,24%	189.252.867		2,57%	1.655,68
Micro-ondernemingen	76.096	66,57%	2,48%	83.965.176	44,37%	7,04%	1.103,41
Kleine ondernemingen	28.599	25,02%	-0,98%	42.528.118	22,47%	2,39%	1.487,05
Middelgrote ondernemingen	9.610	8,41%	-1,61%	62.759.573	33,16%	-2,76%	6.530,65
Nederland							
Kmo's	124.668		0,30%	217.191.719		8,96%	1.742,16
Micro-ondernemingen	100.480	80,60%	0,40%	43.522.658	20,04%	6,00%	433,15
Kleine ondernemingen	18.611	14,93%	-0,21%	53.549.271	24,66%	1,44%	2.877,29
Middelgrote ondernemingen	5.577	4,47%	0,04%	120.119.790	55,31%	13,88%	21.538,42
Duitsland							
Kmo's	176.962		-0,60%	231.924.730		-1,82%	1.310,59
Micro-ondernemingen	105.396	59,56%	-1,32%	39.808.325	17,16%	-5,02%	377,70
Kleine ondernemingen	52.396	29,61%	0,65%	63.316.439	27,30%	-3,79%	1.208,42
Middelgrote ondernemingen	19.170	10,83%	0,01%	128.799.966	55,54%	0,23%	6.718,83

Bron: Eurostat, mei 2017; berekeningen van het Kmo-observatorium.

De opsplitsing van de uitvoer van kmo's volgens waarde in 2013 (tabel 27) toont dat de "handel" alleen al goed was voor 44,2 % en 47,9 % van de totale export van goederen vanuit België en Nederland. De **industriesector** was goed voor 60,7 % en 49,8 % van de totale export van goederen vanuit Frankrijk en Duistland.

In België leverde de groothandel, met uitzondering van auto's en motorfietsen, veruit de grootste bijdrage in de sector "handel" in 2013. De voedingsmiddelensector en de chemische nijverheid waren de grootste bijdragers binnen de "industriesector".

Tabel 27. Waarde van de export per sector (2013)

	België	Frankrijk	Nederland	Duitsland
Export in waarde (in duizend euro)	105.703.112	189.252.867	217.191.719	231.924.730
Aandeel industrie (%)	33,80	60,74	24,31	49,77
Aandeel handel (%)	44,25	32,49	47,90	35,78
Aandeel overige bedrijfstakken (%)	21,95	6,77	27,78	14,46

Bron: Eurostat, mei 2017; berekeningen van het Kmo-observatorium.

"De voorwaarden scheppen voor een competitieve, duurzame en evenwichtige werking van de goederen- en dienstenmarkt in België."

Samenvattende tabellen

De volgende samenvattende tabellen geven de positieve (groen), nul- (oranje) of negatieve ontwikkeling (rood) van de verschillende kernindicatoren weer.

Tabel 28. Indicatoren van hoofdstuk "Kmo-demografie"

Indicatoren	2012/ 2011	2013/ 2012	2014/ 2013	2015/ 2014	2016/ 2015
Aantal kmo's (%)	2,1	1,2	3,1	2,4	4,2
Dichtheid van het aantal kmo's	1	1	0	2	2
Aantal kmo-oprichtingen (%)	-0,6	-2,7	30,8	-11,8	13,8
Bruto-oprichtingsgraad van kmo's (in procentpunt)	-0,2	-0,3	2,3	-1,5	0,9
Stopzettingsgraad van kmo's (in procentpunt)	0,01	0,5	0,4	-0,8	-0,8
Netto-oprichtingsgraad van kmo's (in procentpunt)	-0,3	-0,8	1,9	-0,7	1,7
Turbulentiegraad van kmo's (in procentpunt)	-0,2	0,2	2,7	-2,3	0,04
Aantal faillissementen van kmo's (%)	3,3	11	-8,6	-8,9	-6,1
Aantal tewerkgestelde werknemers in kmo's (in het laatste kwartaal) (%)				-0,2	0,7

Bron: Kmo-observatorium.

Tabel 29. Indicatoren van hoofdstuk "Demografie van de zelfstandige ondernemers"

Indicatoren	2012/ 2011	2013/ 2014	2014/ 2013	2015/ 2014	2016/ 2015
Aantal zelfstandigen en helpers (%)	1,9	1,3	1,5	1,9	2,2
Aantal nieuwe zelfstandigen en helpers (oprichtingen) (%)	3,9	-2,3	6,4	6,6	5,8
Aantal stopgezette activiteiten van zelfstandigen en helpers (stopzettingen) (%)	5,3	11,4	13,8	-10,5	14,2
Aantal aanvragen voor vrijstellingen van sociale bijdragen (%)	0,3	19,3	-15,5	-38,7	-12,3
Geïnde sociale bijdragen (%)	4,0	4,6	0,8	6,7	2,3

Bron: Kmo-observatorium.

Tabel 30. Indicatoren van het hoofdstuk "vrouwelijk ondernemerschap"

Indicatoren	2012/ 2011	2013/ 2012	2014/ 2013	2015/ 2014	2016/ 2015
Tewerkstellingsgraad bij vrouwen – Federaal Planbureau (in procentpunt)	0,3	0,0	0,4	0,7	0,7
Tewerkstellingsgraad bij vrouwen – vte (in procentpunt)	0,2	0,4	0,8	0,1	0,0
Aantal vrouwelijke zelfstandigen en helpers (%)	2,2	21,9	2,2	2,4	2,6
Aantal startende vrouwelijke zelfstandigen en helpers (oprichtingen) (%)	4,7	-0,4	7,1	5,4	5,2
Aantal stopgezette activiteiten bij vrouwelijke zelfstandigen en helpers (stopzettingen) (%)	4,0	8,8	13,6	-8,0	14,3

Bron: Kmo-observatorium.

"De voorwaarden scheppen voor een competitieve, duurzame en evenwichtige werking van de goederen- en dienstenmarkt in België."

Belangrijkste bronnen

- Alexander De Croo, vice-eersteminister en minister van Ontwikkelingssamenwerking, Digitale Agenda, Telecom en Post, Gebruikershandleiding van het Start-up Plan, http://www.decroo.belgium.be/sites/default/files/articles/Download%20hier%20het%20Start-up%20Plan.pdf
- Nationale Bank van België, Observatorium voor krediet aan niet-financiële vennootschappen, https://www.nbb.be/doc/dq/kredobs/nl/ko_home.htm
- Nationale Bank van België, onlinestatistieken, http://stat.nbb.be/Index.aspx?DataSetCode=CCR&lang=nl
- Federaal Planbureau, Economische begroting 2017, http://www.plan.be/databases/PVarModal.php?VC=MODEMP&DB=MOD&lang=nl&XT=1
- Europese Commissie, Gebruikershandleiding voor de definitie van kmo's, https://www.google.be/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&ved=0ahUKEwi7p6W8kbPWAhUbOsAKHeFyBuIQFggtMAE&url=https%3A%2F%2Fec.europa.eu%2Fdocsroom%2Fdocuments%2F15582%2Fattachments%2F1%2Ftranslations%2Fnl%2Frenditions%2Fpdf&usg=AFQjCNHOBxDmKvh7Hz82tLeyQzdCj10slw
- Europese Commissie, SME Performance Review, http://ec.europa.eu/growth/smes/business-friendly-environment/performance-review-2016_nl
- Algemene Directie Statistiek - Statistics Belgium, beSTAT, https://bestat.economie.fgov.be/bestat/index.xhtml
- Eurostat, Demografie van ondernemingen, http://ec.europa.eu/eurostat/web/structural-business-statistics/entrepreneurship/business-demography
- Eurostat, Enquête naar de arbeidskrachten, http://ec.europa.eu/eurostat/web/microdata/european-union-labour-force-survey
- Rijksinstituut voor de Sociale Verzekeringen der Zelfstandigen, interactieve statistieken, http://www.rsvz.be/nl/interactieve-statistieken, http://www.rsvz.be/sites/rsvz.be/files/publication/statistieken_aangeslotenen_trends_2015.pdf
- Rijksdienst voor Sociale Zekerheid (RSZ), Loontrekkende tewerkstelling, https://www.onssrszlss.fgov.be/nl/statistieken/publicaties/loontrekkende-tewerkstelling
- FOD Economie, Het sociaal statuut van de zelfstandigen, http://economie.fgov.be/nl/ondernemingen/leven_onderneming/oprichting/structuur/statut_social_travailleurs_independants

Lijst van grafieken

Grafiek 1. Aantal kmo's en jaarverschil 19
Grafiek 2. Sectorale verderling van de kmo's 20
Grafiek 3. Sectorale omzet van de ondernemingen 21
Grafiek 4. Verdeling van de kmo's volgens rechtsvorm 22
Grafiek 5. Aantal kmo's volgens rechtsvorm 22
Grafiek 6. Verdeling van de kmo's volgens het aantal werknemers 23
Grafiek 7. Aantal kmo-oprichtingen en jaarverschil 25
Grafiek 8. Verdeling van de kmo-oprichtingen volgens rechtsvorm (%) 26
Grafiek 9. Aantal kmo-stopzettingen en jaarverschil 27
Grafiek 10. Aantal faillissementen van kmo's en jaarverschil 29
Grafiek 11. Top 3 van de faillissementsgevoelige sectoren voor kmo's (%) 30
Grafiek 12. Tewerkgestelde werknemers in de kmo's van de privésector 31
Grafiek 13. Uitstaande toegestane en gebruikte kredieten aan niet-financiële vennootschappen (kmo's) 35
Grafiek 14. Aandeel van de kmo's in de toegestane en gebruikte kredieten (%) 36
Grafiek 15. Bruto oprichtingsgraad van micro-ondernemingen (%) 40
Grafiek 16. Stopzettingsgraad van micro-ondernemingen (%) 40
Grafiek 17. Turbulentiegraad van micro-ondernemingen (%) 41
Grafiek 18. Aantal zelfstandigen en helpers en jaarverschil 44
Grafiek 19. Verdeling van de zelfstandigen en helpers op basis van de aard van bezigheid 45
Grafiek 20. Sectorale verdeling van zelfstandige ondernemers en helpers 47
Grafiek 21. Aantal ambachtslieden 49
Grafiek 22. Aantal ambachtslieden volgens rechtsvorm en aantal werknemers 50
Grafiek 23. Sectorale verdeling van de ambachtslieden 50

Grafiek 24. Aantal nieuwe zelfstandigen en helpers en jaarverschil 51

Grafiek 25. Aantal startende zelfstandigen en helpers volgens de aard van hun activiteit 52

Grafiek 26. Aantal stopzettingen van zelfstandigen en helpers en jaarverschil 52

Grafiek 27. Aantal stopzettingen van activiteiten van zelfstandigen en helpers volgens de aard van hun activiteit 53

Grafiek 28. Aantal zelfstandige ondernemers volgens land 54

Grafiek 29. Densiteit van het aantal zelfstandigen 55

Grafiek 30. Tewerkstellingsgraad van mannen en vrouwen (%) 58

Grafiek 31. Aantal zelfstandigen en helpers volgens geslacht 59

Grafiek 32. Sectorale verdeling van zelfstandige ondernemers en helpers volgens geslacht in 2016 (%) 61

Grafiek 33. Aantal opgestarte activiteiten (oprichtingen) en stopgezette activiteiten (stopzettingen) volgens geslacht 62

Grafiek 34. Aantal zelfstandige vrouwen volgens land 67

Grafiek 35. Aantal exporterende kmo's per sector in 2014 (%) 69

Lijst van tabellen

Tabel 1. Definitie van kmo's volgens de Europese Commissie 10

Tabel 2. Definitie van kmo's volgens het Kmo-observatorium 11

Tabel 3. Definitie van kleine en middelgrote ondernemingen volgens de CKO 11

Tabel 4. Dichtheid van het aantal kmo's 19

Tabel 5. Aantal kmo's en jaarverschil (%) volgens het aantal werknemers 24

Tabel 6. Bruto kmo-oprichtingsgraad (%) 26

Tabel 7. Kmo-stopzettingsgraad (%) 27

Tabel 8. Netto kmo-oprichtingsgraad (%) 28

Tabel 9. Kmo-turbulentiegraad (%) 28

Tabel 10. Top 5 van tewerkstelling in de privésector in 2016 (arbeidsplaatsen) (%) 32

Tabel 11. Kredieten toegekend aan niet-financiële vennootschappen 34

Tabel 12. Aandeel van ondernemingen volgens grootte in 2015 (%) 38

Tabel 13. Jaarverschil van het aantal ondernemingen volgens grootte (%) 39

Tabel 14. Indicatoren van hoofdstuk "Kmo-demografie" 42

Tabel 15. Densiteit van het aantal zelfstandigen 44

Tabel 16. Wijziging van de aard van bezigheid 46

Tabel 17. Verdeling van de zelfstandigen en helpers op basis van leeftijd 48

Tabel 18. Aantal aanvragen voor vrijstellingen van sociale bijdragen 53

Tabel 19. Geïnde sociale bijdragen 54

Tabel 20. Indicatoren van hoofdstuk "Demografie van de zelfstandige ondernemers" 56

Tabel 21. Zelfstandigen en helpers volgens geslacht en de aard van bezigheid 60

Tabel 22. Aantal zelfstandigen, actieve en werkzame bevolking en verschillende ratio's, volgens geslacht 63

Tabel 23. Leden van bestuursorganen volgens geslacht (%) 65

Tabel 24. Verdeling van de leden en stagiairs van de instellingen volgens geslacht (%) 66

Tabel 25. Indicatoren van het hoofdstuk "vrouwelijk ondernemerschap" 67

Tabel 26. Aantal uitvoerende ondernemingen en exportcijfer volgens grootte (2013) 71

Tabel 27. Waarde van de export per sector (2013) 72

Tabel 28. Indicatoren van hoofdstuk "Kmo-demografie" 73

Tabel 29. Indicatoren van hoofdstuk "Demografie van de zelfstandige ondernemers" 73

Tabel 30. Indicatoren van het hoofdstuk "vrouwelijk ondernemerschap" 74

economie
FOD Economie, K.M.O., Middenstand en Energie

Vooruitgangstraat 50
1210 Brussel
Ondernemingsnummer: 0314.595.348
http://economie.fgov.be